

Patērētāju tiesību
aizsardzības centrs

FINANŠU PRATĪBAS PAMATKURSS

Ceļā uz dzīves meistarību

www.ptac.gov.lv

SATURS

1. Finanšu plānošana	03
1.1. Personīgais budžets	03
1.2. Kā samazināt izdevumus un ietaupīt?	04
1.3. Kā palielināt ienākumus?	08
2. Aizņemšanās un kredīti	09
2.1. Atbildīga aizņemšanās	09
2.2. Pieteikšanās kredītam un kredīta devēji	13
2.3. Kredītu veidi	14
2.4. Kas jāņem vērā, salīdzinot vairākus kredītu devēju piedāvājumus un izvēloties aizdevumu?	17
2.5. Kredītu reklāmas	20
2.6. Nosacījumi kredīta saņemšanai	21
2.7. Pirmslīguma informācija	23
2.8. Kreditēšanas līgums	23
3. Kredīta atmaksa un rīcība kavējumu gadījumā	26
3.1. Atteikuma tiesības	27
3.2. Iespēja atmaksāt kredītu pirms termiņa	27
3.3. Kā saprast, vai nepārmaksā par kredītu?	28
3.4. Ko darīt, ja ir neskaidrības vai strīds ar kredīta devēju?	28
3.5. Kā rīkoties, ja ir kredīta atmaksas grūtības?	29
4. Sekas, ja saņemtais rēķins vai kredīts netiek maksāts	31
5. Uzkrājumu veidošana	33
5.1. "Drošības spilvens"	34
5.2. Uzkrājumi noteiktam mērķim	35
5.3. Uzkrājumi pensijai	35
5.4. Brīvo līdzekļu investēšana	36
6. Apdrošināšana	37
7. Kā sevi pasargāt no krāpniekiem?	39
8. Papildus ieteikumi	43

**FINANŠU
PRATĪBA**

ZINĀŠANAS

UZVEDĪBA

ATTIEKSME
UN
MOTIVĀCIJA

Finanšu izpratnes, zināšanu, prasmju, attieksmes un uzvedības apvienojums, kas nepieciešams, lai pieņemtu optimālus finanšu lēmumus un panāktu individu labklājību vai labbūtību. Finansiāli protošam cilvēkam piemīt atbilstošas kompetences, ko raksturo zināšanas par finansēm un ekonomiku, viņš ir motivēts un spēj šīs zināšanas izmantot savas turpmākās labklājības veicināšanai un finansiālai izaugsmei, lai sasniegtu savus privātos, kā arī savā atbildības lokā esošo mājsaimniecību, uzņēmumu vai organizāciju finansiālos mērķus.

1. FINANŠU PLĀNOŠANA

Nabadzības domāšana – uzmanība tiek vērsta uz visu, kā nav, ko nevar, tiek meklēti attaisnojumi, kāpēc kaut ko nevar izdarīt vai kāpēc kaut kas nav iespējams. Cilvēki ar šādu domāšanu uzskata, ka nav jēgas krāt (visu noēd inflācija), savu biznesu izveidot ir grūti, tic tam, ka viņiem nekas neizdosies. Parasti pērk pat nevajadzīgas lietas, kurām ir akcija vai kuras ir lētas, ar domu – varbūt kādreiz noderēs. Cilvēki baidās kļūdoties, tic, ka nekas nemainīsies uz labu, turklāt nosoda tos, kuriem ir nauda. Vienlaikus piemīt uzskats, ka turīgajiem nauda nāk viegli.

Ja esi pamanījis, ka arī Tu domā līdzīgi, pamēģini virzīt sevi uz risinājumu un iespēju atrašanu. Tad varēsi arī iztikt pat tad, ja Tev nav lielu ienākumu, vai arī atradīsi papildu iespējas nopelnīt.

“Atliktā bauda” – spēja paciesties šodien, lai nākotnē būtu labāk. Tomēr nevajag arī pārspīlēt, citādi kļūsi par krājēju, kas sev nekad neko neatļaujas un krāj tikai krāšanas dēļ. Ir jāizbauda arī šodienas. Tomēr, ja dzīvo tikai šodienai un netici nākotnei, tad arī nav jēgas uzkrājumiem.

Bagātības domāšana – uzmanība tiek vērsta uz risinājumiem, iespēju meklēšanu, gatavību rīkoties. Piemīt ticība, ka katra paša spēkos ir ietekmēt savu labklājību. Cilvēkiem ar šādu domāšanu ir vīzija, ko vēlas sasniegt, tie fokusējas uz rezultātiem, regulāri attīstās un mācās. Rūpīgi pārdomā, kam tērēt līdzekļus. Šādi cilvēki rūpīgi plāno savu laiku, darāmos darbus. Iegulda savā veselībā, izmanto apdrošināšanu, lai pasargātu sevi no iespējamajiem riskiem. Šādi cilvēki nenosoda tos, kuriem ir nauda, bet mācās no viņiem.

1.1. Personīgais budžets

Budžets ir ienākumu un izdevumu plāns noteiktam laikam, piemēram, vienam mēnesim. Katram cilvēkam vai ģimenei vajadzētu plānot savu budžetu. Tas ļautu ērtāk un brīvāk rīkoties ar naudu, mazāk satraukties, vai pietiks visu rēķinu apmaksai, kā arī veikt uzkrājumus. Jo precīzāk mēs zinām savus ienākumus un izdevumus, jo veiksmīgāk un efektīvāk varam rīkoties ar savu naudu.

Kāpēc ir jāplāno savs budžets?

- lai ikdienā būtu atbildīgs par savām finansēm,
- lai netērētu vairāk nekā nopelni,
- lai veidotu uzkrājumus.

Budžeta mērķis ir veidot ilgtermiņa labklājību.

Viens no pirmajiem uzdevumiem ir **aprēķināt savu personisko (ģimenes) budžetu.**

Noskaidro:

- kādi ir Tavi (ģimenes) vidējie ienākumi mēnesī;
- kādi ir Tavi (ģimenes) vidējie izdevumi mēnesī.

Izdevumus iedala:

obligātie izdevumi – tie ir visi rēķini, nodokļi, kredītu maksājumi u.tml. – ja tos nemaksā, vienmēr ir sekas (piemēram, soda sankcijas, sabojāta kredītvēsture). Vēlams, lai šajos izdevumos tiktu iekļauta arī uzkrājumu veidošana. Obligāto izdevumu pozīcijā ietaupīt visgrūtāk (ja vienīgi var atteikties no pakalpojumiem, kurus neizmanto, bet par kuriem jāmaksā);

nepieciešamie izdevumi – izdevumi pārtikai, transportam, apģērbam u.tml. Bez šiem izdevumiem nevar iztikt, tomēr šajā pozīcijā var ietaupīt;

vēlmju izdevumi – visi pārējie izdevumi, bez kuriem var arī iztikt (piemēram, kafejnīcu apmeklējumi, pēkšņie pirkumi, lai uzlabotu omu, izdevumi ceļojumiem u.tml.). Šajā pozīcijā ietaupīt visvieglāk.

Sagrupē savus izdevumus pa kategorijām! Tāpat svarīgi saprast, vai ir kādi izdevumi, kas ir sezonāli. Katram var gadīties neatliekami un neplānoti izdevumi, bet svarīgi, lai tādi nebūtu katru mēnesi.

Visticamāk tev būs:

- jāpārskata mēneša izdevumi;
- jādomā, kā palielināt ienākumus.

1.2. Kā samazināt izdevumus un ietaupīt?

Pārdomāt savus izdevumus un taupīt vajag gan tad, kad pietrūkst līdzekļu visām nepieciešamajām vajadzībām, gan arī tad, kad par grūtībām samaksāt rēķinus nesūdzies.

Nav māksla iztērēt visus ienākumus, pat ja tie ir lieli. Māksla ir netērēt naudu bez vajadzības, iemācīties atlikt arī tad, ja ir mazi ienākumi.

Vai tiešām visi izdevumi ir nepieciešami? Katru eiro, ko ietaupi, vari novirzīt uzkrājumiem, justies drošāks par nākotni vai atlikt savu sapņu īstenošanai.

Padomā, kādas tavas iespējas samazināt izdevumus!

Budžeta plānošanai vari izmantot gan pierakstu blociņu, gan excel tabulu, speciālas programmas vai aplikācijas.

Tikai tad, ja precīzi zināsi, cik daudz un kam tērē, varēsi pilnībā pārvaldīt savas naudas lietas. Neviens no mums nevēlas saglabāt visus čekus un uzskaitīt katru pirkumu, ko mēs ikdienā veicam, bet to vajadzētu darīt. Var izmēģināt uzskaitīt visus ienākumus un izdevumus kādu laiku, piemēram, trīs mēnešus. Ja visi tēriņi (pirkumi un rēķinu nomaksa) veikti no norēķinu konta bankā, tad konta pārskatā ērti var apskatīt, kam nauda izdota. Papildus vari noteikt izdevumu limitu katrai izdevumu pozīcijai.

Piemērs - vienkāršākais variants:

- Mani (ģimenes) mēneša ienākumi:
- Mani (ģimenes) mēneša izdevumi (kopā):

Ikmēneša izdevumi:	EUR	Vai varu samazināt? (Jā/Nē)	Sev uzdodamie jautājumi - Kādi iespējamie risinājumi? (piemēri)	Vai es to izdarīju? (Jā/Nē)	Par kādu summu samazināju tēriņus?
Mājoklis (Īre/kredīts):			Vai meklēt lētāku dzīvesvietu?		
Elektrība:			Biržas rēķins vai izlīdzinātais?		
Ūdens:			Vai varu patērēt mazāk?		
Telekomunikācijas:			Vai es izmantoju visus pakalpojumus par ko maksāju?		
Apkure:			Vai varu samazināt temperatūru, attiecīgi maksāt mazāk?		
Atkritumu izvešana:			Vai varu šķirot un maksāt mazāk?		
Citi komunālie maksājumi:			Vai varu tos samazināt? Varbūt ierosināt mainīt apsaimniekotāju?		
Izglītība:			Vai varu piesaistīt finansējumu, apmeklēt citus lētākus kursus, vai varbūt tos var atmaksāt valsts/darba devējs?		
Pārtika:			Vai varu samazināt atsevišķu produktu patēriņu? Kur iepirkties lētāk?		
Apģērbs:			Vai izdaru impulsīvus pirkumus?		
Kredītmaksājumi:			Vai es saprotu, cik es pārmaksāju? Vai varu atmaksāt ātrāk? Vai varu pārfinansēt?		
Degviela un transports:			Vai nebraucu liekus kilometrus? Vai braucu īstajā laikā? Vai nevajag ekonomiskāku auto? Vai varbūt šur un tur varu iet ar kājām vai braukt ar velosipēdu? Vai un kur varu iegādāties degvielu ar atlaidi?		
Auto uzturēšanas izmaksas:			Vai man tiešām vajag auto? Varbūt ekonomiskāku vai kvalitatīvāku?		
Izklaide:			Vai netērēju par daudz? Vai to pašu prieku var sagādāt arī kas cits?		
Medicīna			Vai man ir apdrošināšana? Vai ir alternatīvas (lētākas) zāles?		
Uzkrājumiem atvēlētā summa:			Vai es sev veidoju drošības spilvenu?		
Apdrošināšana:			Vai varu slēgt ilgtermiņa līgumus, tādejādi iekonomējot?		
Citi maksājumi:			Vai varu atteikties, izvēlēties efektīvāku un ilgtspējīgāku risinājumu?		

Ikdienas paradumu maiņa – reizē visvienkāršākais, bet arī visgrūtākais taupīšanas veids.

 Pārskati visus mēneša izdevumus (vislabāk par vairākiem mēnešiem, bet noderēs arī par pēdējo mēnesi) – vai ir kādi **izdevumi, no kuriem var atteikties vispār?** Tie var būt tādi, kuri nav obligāti nepieciešami:

- vēlmju un impulsu pirkumi (piemēram, jauna soma algas dienā, starpnieka piegādātās sestdienas vakariņas, pirkums interneta vietnē, kuram slavenība piedāvā atlaižu kodu noteiktos datumos, pēcmaksas pirkumi internetā);
- pakalpojumi, par kuriem katru mēnesi jāmaksā, bet tie netiek izmantoti vai izmantoti ļoti reti (piemēram, abonenta maksa par dažādām aplikācijām, interneta spēlēm, maksa par kredītkarti ar kredītlimitu, kura paņemta tikai rezervei, abonētie TV kanāli, kurus neskaties).

Nem vērā – ja impulsa vadīts esi nopircis internetā kādu preci, bet vēlāk saproti, ka vari bez tās iztikt, - izmanto atteikuma tiesības un 14 dienu laikā atgriez preci pārdevējam!

 Vai ir kādi **izdevumi, kurus vari samazināt, darot kaut ko citādi?** PAMĒĢINI:

- Iepirkties tikai stingri pēc saraksta (izslēdzot impulsa un vēlmju pirkumus);
- Nepirkt kādu preci tikai tāpēc, ka ļoti laba cena, ja iepriekš nebija domas ko tādu iegādāties;
- Ja vien nav konkrētas vajadzības, neej iekšā veikalos, neskaties arī internetveikalu piedāvājumus – tā izvairīsies no impulsa pirkumiem;
- Vasarās un rudenos sagādā pārtikas krājumus ziemai, sagatavo konservus un ievārijumus u.tml. – tā ietaupīs ziemā izdevumus pārtikai;
- Pat ja influencera (ietekmeļa) reklamētie atlaižu kodi vai bezmaksas piegādes ir izdevīgas – vai tev tiešām to vajag?
- Iepērkoties izvēlies akcijas preces, salīdzini piedāvājumus dažādos veikalos, kā arī pārdevēja interneta vietnē;
- Izmanto dažādas tehnoloģijas, lai ietaupītu, - piemēram, ierīces un aplikācijas, ar kurām mājās var regulēt siltumu;
- Atvieno no elektrības tīkla ierīces, kuras neizmanto;
- Ja brauc prom uz ilgāku laiku, izslēdz ledusskapi, ja tas iespējams, izslēdz apkuri (vai atstāj to minimālā režīmā);
- Ja tev ir dārzs un puķu, tomātu un citus stādus pērc no audzētājiem, izmēģini izaudzēt stādus pats – tas noteikti būs lētāk;
- Pamēģini vienu mēnesi nepasūtīt ēdienu uz mājām, kā arī neēst ārpus mājas, bet ņemt līdzi mājās sagatavoto ēdienu, dodoties uz darbu un izbraucienos;
- nepērc kafiju benzīntankos vai kioskos – paņem no mājām līdzi termokrūzē pats savu kafiju;
- apdomā, vai ierastie skaistumkopšanas pakalpojumu apmeklējumi tiešām nepieciešami tik bieži? Varbūt tas ir tikai ieradums un pie friziera vari doties nedaudz retāk?
- pat ja ēst gatavošana nepadodas, atrodi kādu interesantu recepti (piemēram, video recepti) un uzcep kūku ģimenei nedēļas nogalē. Vari iesaistīt arī bērnus un darīt to kopā;
- izvērtē pieslēgtos līgumus ar pakalpojumu sniedzējiem un tarifu plānus – varbūt kaut kas jāpamaina vai vispār jāpāriet pie cita pakalpojumu sniedzēja;
- taupi elektrību (izpēti padomus, ko sniedz tavs pakalpojumu sniedzējs);
- ja vien šāds risinājums iespējams – samazini apkures temperatūru, it sevišķi naktīs un laika posmā, kad mājās neviens neatrodas;

- ja vien tas iespējams, staigā vairāk kājām (ietaupi izdevumus transportam) – motivē sevi ar soļu uzskaiti, turklāt fiziskās kustības dos pozitīvu devumu tavai veselībai;
  - izņem skaidru naudu un, ejot ārā no mājas, ņem līdzi tikai noteiktu summu (norēķinu kartes atstāj mājās), tā neiztērēsi vairāk kā plānots;
  - nepērc ēdienu, ko neapēdīsi - ja regulāri izmet daļu nopirktās pārtikas, jo tai beidzies derīguma termiņš, pamēģini pirkt nedaudz mazāk;
  - pārskati savus aizraušanās un hobiju izdevumus – varbūt ir lietas, kuras pagaidām vari nepirkt?
- ja jau iepriekš zini par maksājumiem, tēriņiem, kas būs vēlāk (piemēram, Ziemassvētku dāvanas, ceļojums, jauna ledusskapja iegāde) – sāk krāt jau laicīgi - atliec pamazām katru mēnesi kādu summu;
  - saliec izdevumu prioritātes – ja, piemēram, paredzēts ārsta apmeklējums vai dārgi medicīniski izmeklējumi, vai veicams neatliekams kādas sadzīves iekārtas remonts, tad kādi citi izdevumi tajā pašā vai nākamajā mēnesī būs jāsamazina;
  - ja saplīsusi kāda lieta (piemēram, kaut kas no sadzīves tehnikas, apaviem vai drēbēm), pirms pirkt jaunu, izvērtē, vai lietai ir iespējams dot „otro iespēju”, to salabojot vai atjaunojot, un varbūt tas ir lētāk vai izdevīgāk nekā jaunas lietas iegāde - vienlaikus tas varētu būt tavs ieguldījums ilgtspējas jomā;
  - pērkot jaunu lietu, domā par tās ilgtspēju, piemēram, ja nepieciešams kāds jauns apģērbs, pievērs uzmanību gan preces kvalitātei – vai tas izskatīsies labi arī pēc daudzām mazgāšanas reizēm un kalpos iespējami ilgi, gan tam, vai ātri neapņiks un neizies no modes. Tādējādi nevajadzēs tik ātri izdot naudu jauna iegādei. Apskaties arī piedāvājumus lietoto preču veikalos!
  - ja jāveic lielāks un vērtīgāks sadzīves iekārtas pirkums tādai lietai, kuru plāno lietot ilgtermiņā un varbūt katru dienu – nepērc pirmo, kas pagadās, izpēti piedāvājumus, sazinies un konsultējies ar pārdevēju - ekspertu – svarīgi ir nopirkt ekonomiskāko un energoefektīvāko, pēc iespējas daudzfunkcionālāku un izturīgāko, kas varētu kalpot ilgi un uzticami. Tāpat, ja māsaimniecībā neesat daudz cilvēku, nebūt nav nepieciešams, piemēram, liels ledusskapis;
  - iemācies pateikt “nē”, ja draugi vai kolēģi aicina samesties kopīgam cienastam, bet šos izdevumus nebiji plānojis. Nav jākaunas atteikties, tā ir katra brīva izvēle – piedalīties vai ne;
  - vai visus rēķinus un kredīta maksājumus veic laikā? Par kavētajām dienām pakalpojumu sniedzēji parasti piemēro soda sankcijas – līdz ar to būs jāmaksā vairāk. Centies nekavēt maksājumus – ja esi aizmāršīgs, pieslēdz banku piedāvātos automatiskos risinājumus vai samaksā maksājumus uzreiz, saņemot algu. Ja kredīta mēneša maksājums noteikts dienā, kad alga vēl nav saņemta, vērsies pie kredīta devēja un lūdz mainīt mēneša datumu uz tev piemērotāko;
  - apkures un alternatīvās elektroenerģijas sistēmu nomaīņa ir dārga un laikietilpīga, taču aprēķini, ja ikmēneša izmaksas par iekārtu iegādi uzstādīšanu būs mazākas nekā līdzšinējās sistēmas izmantošana izmaksas mēnesī, varbūt ir vērts? Turklāt šādiem lieliem projektiem ir pieejams valsts atbalsts¹.

Ja dzīvo daudzdzīvokļu mājā, padomā, vai vari ietaupīt arī visas mājas izdevumus, jo par tiem ir jāmaksā visiem. **PIEMĒRAM:**

- ja vien iespējams, neizmanto liftu, bet ej kājām;
- neizsauc abus liftus vienlaicīgi;
- neizmanto kravas liftu, ja vien neved kravu.

¹ Piemēram, www.ekii.lv, www.lvif.gov.lv, www.altum.lv u.c.

Ko darīt, ja mēneša ienākumi ir par mazu, lai apmaksātu visus rēķinus, nopirktu pārtiku un citu nepieciešamo?

- vērsies uzreiz pie pakalpojumu sniedzējiem un mēģini vienoties par pakāpenisku rēķinu nomaksu ilgākā laika periodā;
- iepazīsties ar valsts piedāvāto atbalstu apkures sezonā elektroenerģijai, gāzei, malkai, granulām vai briketēm un centralizētai siltumapgādei. Noteiktiem apkures veidiem patērētājam pašam ir jāpiesakās valsts atbalstam;
- vērsies savā pašvaldībā arī pēc cita veida atbalsta – nedrīkst kaunēties lūgt palīdzību. Tā nav jābūt, ka, piemēram, pensionāram, samaksājot par dzīvokli, vairāk neatliek pārtikai un medikamentiem;
- pārskati pakalpojumu izmantošanas paradumus – vai un kā vari ietaupīt elektrības, gāzes un citu resursu patēriņu;
- pārskati pilnīgi visus rēķinus un automātiskos maksājumus – varbūt joprojām maksā par kaut ko, ko nemaz nelieto (piemēram, kādas aplikācijas, spēles)? Izpēti citus piedāvājumus, varbūt cits pakalpojumu sniedzējs ir lētāks? Varbūt iespējams, var ko ietaupīt, mainot pakalpojumu sniedzēju?
- fiksē savus (ģimenes) mēneša ienākumus un izdevumus – kur vēl var ietaupīt?

1.3. Kā palielināt ienākumus?

Lai arī izdevumu pozīcijā var kādu daļu ietaupīt un samazināt izdevumus, ja naudas nepietiek, jādoma citi risinājumi.

Kā palielināt ienākumus?

- domā plašāk - varbūt vari piestrādāt un papildus nopelnīt, piemēram, dažas stundas nedēļā auklējot bērnus vai vasarās pie zemniekiem palīdzot novākt ogas un citu izaudzēto;
- atceries saglabāt čekus par saņemtajiem pakalpojumiem un ik gadu iesniegt VID gada ienākumu deklarāciju - ja ir bijuši izdevumi medicīnai, izglītībai, ja esi veicis iemaksas pensiju 3.līmenī un uzkrājošā apdrošināšanā – vari saņemt pārmaksāto iedzīvotāju ienākuma nodokli par attaisnotajiem izdevumiem;
- pārskati to, kas tev atrodas mājās – vai ir apģērbi, trauki vai kas cits, ko nelieto gadiem ilgi, taču atdot labdarībai žēl? Šobrīd populāras dažādas platformas, kurās tirgo mazlietotas mantas, – izmanto iespēju gan nedaudz nopelnīt, gan atbrīvot skapī vietu;
- ja alga nav ilgāku laiku palielināta – runā ar darba devēju par algas pieauguma iespējām;
- varbūt ir pienācis laiks jaunam un labāk atalgotam darbam? Ja savā darba vietā strādā jau ilgi un saproti, ka derētu kaut ko mainīt – uzdrošies! Vismaz paskaties darba piedāvājumus un aizsūti dažus pieteikumus! Mēģināts nav zaudēts! Drīzāk vēlāk nožēlosi, ka netiki mēģinājis.

“Pasīvie ienākumi” – ienākumi, kurus negūst tieši no darba vai uzņēmējdarbības. Lai pelnītu, nepieciešami lieki naudas līdzekļi vai kāds nekustamais īpašums.

Jāatzīmē, ka pasīvo ienākumu gūšana saistīta ar risku, kā arī lielākoties paiet laiks, lai pelnītu.

- ienākumi no piederošo īpašumu iznomāšanas;
- ienākumi no finanšu un kapitāla pieauguma;
- ienākumi no dividendēm (investīcijām uzņēmējdarbībā);
- akciju tirgos gūti ienākumi.

Nem vērā!

Labklājības formula = ienākumi > izdevumi

2. AIZŅEMŠANĀS UN KREDĪTI

2.1. Atbildīga aizņemšanās

Vajadzības atspoguļo to, kas mums pietrūkst. Katram cilvēkam tās var atšķirties.

Mums ir dažādas vajadzības – gan pamatvajadzības, kas nodrošina mūsu eksistenci – ēdiens, ūdens, mājoklis, apģērbs, gan arī vajadzības, kas padara mūsu dzīvi komfortablāku, interesantāku - ceļojumi, automašīna, izklaides pasākumi, izglītība.

Bieži vien mēs gribam un gribēsim vairāk, nekā tas ir vajadzīgs un nekā spējam atļauties. Tādos gadījumos ir jāizvērtē, kā labāk rīkoties - atlikt savu vajadzību apmierināšanu uz laiku, kad būs pieejami vai sakrāti nepieciešamie līdzekļi, vai arī tos aizņemt.

Kredīts - naudas vai preču aizdevums, ko kreditors aizdod debitoram.

Kreditors, aizdevējs - tas, kurš aizdod naudu.

Debitors, aizņēmējs - tas, kurš naudu aizņemas.

Nepieciešamība pēc papildu naudas līdzekļiem rodas gan fiziskām, gan juridiskām personām.

Fiziskas personas, kuras izsaka vēlēšanos iegādāties, iegādājas vai varētu iegādāties vai izmantot preci, pakalpojumu, digitālo saturu vai digitālo pakalpojumu nolūkam, kurš nav saistīts ar tās saimniecisko vai profesionālo darbību, sauc par **patērētājiem**.

Patērētāju tiesības aizsargā [Patērētāju tiesību aizsardzības likums](#). Savukārt galvenā patērētāju tiesību aizsardzības iestāde ir [Patērētāju tiesību aizsardzības centrs](#)².

Fiziskās personas kredītu parasti izmanto, lai iegādātos mājokli, to remontētu vai samaksātu par preču iegādi, piemēram, ledusskapi, automašīnu, mēbelēm, kā arī par izglītību, ārstniecību u.tml.

Juridiskām personām parasti ir nepieciešams kredīts, lai uzsāktu uzņēmējdarbību, to paplašinātu, lai pārpirktu citu uzņēmumu, iegādātos jaunu tehniku vai ražošanas tehnoloģijas, kā arī, lai nodrošinātu apgrozāmā kapitāla nepārtrauktu apriti.

Kredīta nepieciešamības izvērtēšana

Lai arī kredīts var palīdzēt atrisināt visdažādākās situācijas, ir jāatceras, ka **izvēle aizņemties ir atbildīgs lēmums**, jo tās ir nopietnas saistības uz ilgāku vai ne tik ilgu laiku. Kredīts ir iespēja iegūt nepieciešamo uzreiz, bet norēķināties vēlāk - ilgākā laika periodā.

Kredītus būtu ieteicams ņemt, ja tas ir pārdomāts lēmums, lai apmierinātu būtiskas vajadzības (kredīts kā investīcija), kurām ilgi jākrāj nauda (piemēram, mājokļa vai auto iegāde, mājokļa remonts, izglītības iegūšana, uzņēmējdarbības uzsākšana, nākotnes izmaksu samazināšana, nomainot energoietilpīgas sistēmas u.tml.)

Izņēmuma gadījumā ārkārtas nepieciešamībai, ja radušies neparedzēti tēriņi, kuriem nav sakrāti naudas līdzekļi no "drošības spilvena" (skat. 5.1. sadaļu) vai kuru rašanās nav apdrošināta (piemēram, neatliekami medicīnas pakalpojumiem, auto remontam vai jaunas sadzīves tehnikas iegādei, ja vecā negaidīti ir "izgājusi no ierindas" u.tml.)

Kredīts nav papildu ienākums, bet aizdevums, kurš pēc tam jāatdod.

Ja jau šobrīd iztērē pilnīgi visus ienākumus un nekas pāri nepaliek – visticamāk kredītu nevari atļauties. Padomā, kā segsi kredīta maksājumus, ja visus ienākumus iztērē citām vajadzībām. Ja neesi pārliecināts, vai spēsi maksāt par kredītu, pamēģini vairākus mēnešus iespējamo kredīta maksājuma summu atlikt – šādā veidā ne tikai iemācīsies dzīvot ar mazākiem līdzekļiem, bet reizē pakāpeniski uzkrāsi.

Savukārt, ja Tu aizņemies un vari katru mēnesi maksāt kredītu maksājumus, tad Tu vari arī uzkrāt.

Atbildīga aizņemšanās paredz, ka cilvēks vienmēr zina, no kādiem ienākumiem spēs atmaksāt kredītu. Tā var būt gan alga, gan pensija, gan citi oficiāli ienākumi.

² www.ptac.gov.lv

Kredītu nevajadzētu ņemt, ja:

- vēlies nodrošināt dzīvesveidu, ko nevari atļauties, piemēram, izklaidēm un dārgu preču iegādei, lai atstātu iespaidu uz apkārtējiem. Arī ceļojumam nepieciešamā nauda ir jāsakrāj, nevis jāaizņemas un pēc tam jāmaksā;
- Tavi izdevumi ir lielāki par ienākumiem - kā Tu spēsi atmaksāt kredītu? Atceries – aizņemoties Tavi izdevumi būs vēl lielāki;
- nav regulāru ienākumu – kredīta atmaksa būs jāveic katru mēnesi;
- nevari atdot kredītu, tāpēc vēlies paņemt, lai atdotu iepriekšējo – tādā gadījumā Tavs parādu slogs pieaugs vēl vairāk;
- pēkšņi radusies kāda ideja un tai nepieciešama nauda – vai tiešām ieguvumi atsvērs tālākās problēmas ar parāda atmaksu?;
- vajadzība nav steidzama, varu lēnām sakrāt naudu tā īstenošanai – tad kāpēc aizņemties?;
- aizņemto summu tālāk atdosi kādam citam;
- aizdevējs piedāvā kredītu bez procentiem – piedāvājumam vienmēr ir nosacījumi, izvērtē, vai spēsi tos īstenot.

Noteikti **nevajag ņemt kredītu rēķinu un parādu atmaksai** (izņēmums ir saistību refinansēšana, kad vairākus esošus kredītus vēlies apvienot vienā, tomēr šādā gadījumā rūpīgi jāpārbauda, vai samazinātais ikmēneša maksājuma dēļ ilgtermiņā būtiski nepārmaksāsi procentu maksājumos).

Kāpēc nav pareizi ņemt kredītu, lai samaksātu kādu lielāku rēķinu (piemēram, apkures rēķinu ziemā):

» rēķini mums jāmaksā katru mēnesi. Vairums rēķinu summas ir diezgan līdzīgas katru mēnesi, izņēmums ir rēķini par apkuri un elektrību, kuri gada aukstajā un tumšajā periodā pieaug (ja vien nemaksā izlīdzināto maksājumu). Tāpēc, ja saproti, ka nav naudas, lai atmaksātu kādu komunālo pakalpojumu rēķinu, ir aplami izvēlēties it kā vienkāršāko variantu – ņemt kredītu. Aizņemoties Tev kredīta maksājumi būs jāveic katru mēnesi, kā arī jāatmaksā ne tikai saņemtā kredīta pamatsumma, bet arī aizņēmuma procenti. Un arī rēķini nekur nepazudīs. Nākošajā, aiznākošajā un turpmākos mēnešus saņemsi jaunus rēķinus, kas jāatmaksā. Ja būsi paņēmis kredītu, tad Tev būs ne tikai jāatmaksā nākošie rēķini, bet arī kredīta maksājums. Ja vien nav zināms, ka pēc mēneša būs būtisks ienākumu pieaugums, Tavas problēmas būs vēl lielākas – **kā atmaksāsi nākošos rēķinus un vēl kredīta maksājumus?** Turklāt par kredīta kavējumu kredīta devēji piemēro soda sankcijas un būtisku kavējumu gadījumā parādu nodod parādu atgūšanas pakalpojumu [sniedzējiem](#)³. Jo ilgāk kavē, jo vairāk Tev būs jāmaksā papildus.

» ņemt kredītu būtu pieļaujams tikai gadījumos, ja uzreiz vēlies iegādāties materiālus visas ziemas apkurei, piemēram, nopirkt granulas, malku, vai veikt uzlabojumus, kas ļaus jau tuvākajā laikā ietaupīt (piemēram, saremontēt vai nomainīt apkures sistēmu), bet tik lielas summas tev šobrīd nav. Tā kā par šo pozīciju vēlākos mēnešos tev nebūs jāmaksā, varēsi pamazām veikt kredīta atmaksu.

Papildus par kredīta nepieciešamības izvērtēšanu lasi [ŠEIT](#)⁴.

³ <https://registri.ptac.gov.lv/lv/table/parada-atganas-pakalpojuma-sniedzaji-kuri-sanemusi-licenci>

⁴ <http://parads.ptac.gov.lv/izverte-vai-tev-to-vajag/>

Pirms aizņemšanās uzdod sev jautājumus:

- Kāds ir kredīta mērķis? Kā vēl var to sasniegt?
- Vai kredīts man tiešām ir nepieciešams?
- Vai kāds cits mani mudina ņemt kredītu, lai tālāk šo naudu ieguldītu? (piem., krāpnieki)
- Cik liela ir nepieciešamā summa? Neaizņemies vairāk, kā ir nepieciešams.
- Vai kredīts ir vienīgā iespēja tikt pie šīs summas?
- Vai mani ienākumi nodrošina kredīta atmaksu ilgākā laika periodā?
- Kurš no kredīta veidiem (patēriņa kredīts, hipotekārais kredīts, kredītkarte, kredītlīnija vai kāds cits) vislabāk atbilst manām vajadzībām?
- Kā es plānoju atmaksāt kredītu? Vai es to varu atļauties?
- Kā kredīts ietekmēs manu ikdienu, kā tas ietekmēs manas ģimenes ikdienu?

Izvērtē:

- Savus ienākumus – aprēķini ikmēneša ienākumu proporciju pret ikmēneša izdevumiem.
- Plusus un mīnus gan kredīta ņemšanai, gan kredīta atlikšanai.
- Vai izdevumi nav lielāki par ienākumiem - ja tas notiek regulāri, tad visticamāk kredīts nebūs piemērotākais risinājums finanšu problēmām.
- Kā spēsi samaksāt kredīta maksājumus, ja samazināsies vai uz laiku zudīs ienākumi?
- Vai spēsi veikt maksājumus, ja procentu likme pieaugs (attiecas uz gadījumiem, ja nav fiksētā likme)?

2.2. Pieteikšanās kredītam un kredītu devēji

Kur var pieteikties kredītam?

- bankas internetbankā vai patērētāju kredītu devēja (nebanku) interneta vietnē;
- klātienē bankas vai patērētāju kredītu devēja (nebanku) klientu apkalpošanas centrā;
- pie kredītu starpnieka (klātienē, kredītu starpnieka interneta vietnē vai kredītu salīdzināšanas platformā);
- preču vai pakalpojumu tirdzniecības vietā (klātienē vai internetveikalā), ja tirgotājam noslēgts līgums ar kredītu devēju vai kredītu piedāvā pats preču ražotājs, pārdevējs vai pakalpojumu pārdevējs.

Kredītiestādes (bankas):

- finanšu iestādes, kurām ir tiesības sniegt finanšu pakalpojumus. Bankai jāsaņem Latvijas Bankas licence vai jābūt reģistrētai tās interneta vietnē;
- bankas piedāvā daudzveidīgus finanšu pakalpojumus - tām ir tiesības piesaistīt noguldījumus, izsniegt kredītus un veikt citas banku operācijas;
- Latvijā darbojas arī bankas no Eiropas Ekonomiskās zonas valstīm uz dibināšanas brīvības vai pakalpojumu sniegšanas brīvības pamata;
- bankas piesaista noguldījumus, kurus tālāk izmanto kredītu izsniegšanā;
- kredītus parasti sasaista ar norēķinu (maksājumu) kontu, to atmaksā lielākoties ir automātiska, ja vien norēķinu kontā ir pietiekami daudz naudas līdzekļu.

Informāciju, kuras bankas ir tiesīgas piedāvāt pakalpojumus, skatīt [Latvijas Bankas vietnē](#)⁵.

Patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzēji (nebankas):

- speciālo atļauju (licenci) izsniedz Patērētāju tiesību aizsardzības centrs;
- katrs kredīta devējs izvēlas, vai piedāvās vienu vai vairākus kredīta veidus, vai kredītus piedāvā internetā, pie sadarbības partneriem vai klientu apkalpošanas vietās;
- kredītos izsniedz savus vai aizņemtus naudas līdzekļus;
- lai veiktu maksājumus par kredītu, jāveic pārskaitījums, atsevišķos gadījumos norēķināties iespējams arī kreditora filiālēs.

Informāciju par to, vai patērētāju kredīta devējs ir tiesīgs sniegt kreditēšanas pakalpojumus patērētājiem, skatīt [ŠEIT](#)⁶.

Kooperatīvās krājaizdevu sabiedrības:

- nav plaši izplatītas, finansējums pieejams tikai to biedriem;
- jābūt reģistrētām sarakstā, kas pieejams [Latvijas Bankas vietnē](#)⁷.

Ja kredīta devējs nav atrodams ne Latvijas Bankas, ne Patērētāju tiesību aizsardzības centra interneta vietnēs, tas nedrīkst izsniegt kredītus patērētājiem.

⁵ <https://uzraudziba.bank.lv/tirgus-dalibnieki/kreditiestades/>

⁶ <https://registri.ptac.gov.lv/lv/table/kapitalsabiedribas-kuras-sanemu-licenci-pateretaju-krediteanas-pakalpojumu-sniegsanai>

⁷ <https://uzraudziba.bank.lv/tirgus-dalibnieki/kooperativas-krajaizdevu-sabiedribas/>

Ja aizdevums tiek izsniegts saimnieciskās darbības veikšanai, tad kredītu devējam nav nepieciešama licence. Tomēr, ja reālais kredīta mērķis nav saimnieciskā darbība, nekādā gadījumā nedrīkst piekrist nelicencēta kredīta devēja piedāvājumam kredītešanas līgumā iekļaut norādi, ka kredīta mērķis ir saimnieciskā darbība.

Pamatojums – tādā gadījumā kredīta devējs var piemērot netaisnīgus līguma noteikumus, augstas aizdevuma procentu likmes, nesamērīgas sankcijas u.tml., savukārt aizņēmējs nav uzskatāms par patērētāju, kura tiesības tiek aizsargātas, un strīdu gadījumā Patērētāju tiesību aizsardzības centram būs ierobežotas iespējas sniegt palīdzību.

Sīkāk par riskiem, ja kredītu devējs nav licencēts, skatīt [šeit](#)⁸.

Kredītu starpnieks ir fiziska vai juridiska persona, kura nodarbojas nevis kā kredīta devējs, bet piedāvā kredītus viena vai vairāku kredīta devēju vārdā un palīdz kredītaņēmējam atrast piemērotāko aizņēmuma veidu un kredīta devēju. Kredīta starpniekiem nav jāreģistrējas, izņemot gadījumu, ja tas piedāvā kredītu, kura atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku vai kura mērķis ir iegūt vai saglabāt tiesības uz nekustamo īpašumu. Šādiem starpniekiem un to pārstāvjiem ir jābūt [reģistrētiem](#)⁹ Patērētāju tiesību aizsardzības centrā.

2.3. Kredītu veidi

Kredīts – tās ir saistības, kuras jāatmaksā saskaņā ar Civillikuma 1587.pantu: „Tiesīgi noslēgts līgums uzliek līdzējam pienākumu izpildīt apsolīto, un ne darījuma sevišķais smagums, ne arī vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod vienai pusei tiesību atkāpties no līguma, kaut arī atlīdzinot otram zaudējumus”.

Tieši tāpēc pirms pieteikties kredītam ir rūpīgi jāizsver gan mērķis, kam naudas līdzekļi nepieciešami, gan savas iespējas kredītu atmaksāt, kā arī citi apstākļi (skat. 2.1.daļu).

Izvēloties kredīta veidu un kredīta devēju, jāņem vērā sekojošais:

- kādus kredīta nosacījumus Tu vēlies / vari uzņemt, kādi nosacījumi Tavai vajadzībai būtu piemērotākie;
- vai kredīta devējs ir tiesīgs piedāvāt kredītus patērētājiem.

Kredīti var būt:

↳ īstermiņa *līdz 2 gadiem*

↳ vidēja termiņa *2-5 gadi*

↳ ilgtermiņa *5-20 gadi un ilgāk*

⁸ <https://www.ptac.gov.lv/lv/jaunums/nevelies-tikt-apkrapts-parliecinies-ka-izveletais-aizdevajs-ir-licencets>

⁹ <https://www.ptac.gov.lv/lv/kredita-starpnieki-un-kredita-starpnieku-parstavji>

Izplatītākie kredītu veidi:

(ņem vērā, ka normatīvajos aktos nav noteiktas kredītu veidu definīcijas un tas, kādiem nosacījumiem jāpiemīt noteikta veida kredītam, līdz ar to katrs kredītu devējs kredīta veidam var izvēlēties arī tādus nosacījumus, kādu nav citiem. Tāpēc rūpīgi iepazīsties ar visu informāciju un neskaidrību gadījumā nebaidies jautāt.)

Patēriņa kredīts	<p>Patēriņa kredīts ir aizdevums, kas jāatmaksā pakāpeniski pēc kreditēšanas līgumā noteiktā maksājuma grafika. Tā termiņš ir sākot no dažiem mēnešiem līdz vairākiem gadiem. Aizņēmuma procentu likme parasti ir fiksēta un nemainās visu atmaksas termiņu. Patēriņa kredīts ir piemērots situācijām, kad nepieciešama konkrēta naudas summa noteiktam mērķim vai pirkumam (vienreizējam tēriņam), piemēram, mājokļa remontam, sadzīves tehnikas iegādei, auto iegādei, ārstēšanās izmaksu segšanai u.c. mērķiem.</p>
Kredītkarte	<p>Kredītkarte ir karte, kura piesaistīta atsevišķam kontam ar kredīta limitu vai arī kurai piešķirts noteikts kredīta limits. Kredītkarte piemērota situācijām, ja neliels aizdevums nepieciešams ik pa laikam vai arī kā rezerve dažādām situācijām (piemēram, dodoties ceļojumā).</p> <p>Atšķirībā no patēriņa kredīta, ja kredītkartes iztērētais kredīta limits ir daļēji vai pilnībā atmaksāts, to var izmantot atkārtoti. Atkarībā no kredītkartes veida katru mēnesi jāveic vai nu minimālais (fiksētais) maksājums vai jāsamaksā procenti par iztērēto summu. Kredītkartēm var būt noteikts bezprocentu periods – ja iztērēto summu atmaksā noteiktā termiņā, tad lietošanas procenti nav jāmaksā. Reizēm kopā ar kredītkarti tiek piedāvāti papildu labumi, piemēram, ceļojuma, pirkumu apdrošināšana.</p>
Kredītlinija	<p>Kredītlinija ir piemērota tad, ja nepieciešamo kredīta summu vēlas izmantot pakāpeniski - pa daļām.</p> <p>Aizdevējs piešķir kredītlinijas limitu (bankas to piešķir aizņēmēja norēķinu (maksājumu) kontam), atļaujot aizņēmējam izmantot aizdevēja naudas līdzekļus līdz noteiktam limitam. Banku kredītliniju var lietot ar pieejamiem maksājumu līdzekļiem (internetbanku, norēķinu karti), savukārt, ja kredītlinija ir pie patērētāju kredīta devēja (nebankas), katra izmaksa atsevišķi jāpiesaka un naudas līdzekļi tiek ieskaitīti aizņēmēja norēķinu kontā. Banku kredītlinijas gadījumā katru mēnesi jāmaksā procenti par iztērēto limita summu, kā arī noteikts pienākums vismaz reizi mēnesī ieskaitīt daļu pamatsummas (piemēram, 10% no kredītlinijas limita) – ja kontā tiek saņemti ienākumi, tad prasības izpilde notiek automātiski. Savukārt patērētāju kredīta devēji (nebankas) lielākoties nosaka minimālo maksājumu, kas ietver gan daļu pamatsummas, gan procentus), kas katru mēnesi jāmaksā (jāpārskaita kredītu devējam), kamēr tiek lietots piešķirtais kredīta limits. Parasti par mēneša atmaksājamo summu patērētājs tiek informēts rēķinā.</p>

Hipotekārais kredīts (mājokļa kredīts)	Kredīts nekustamā īpašuma iegādei, būvniecībai vai remontam. Kredīta atmaksas nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku (Zemesgrāmatu nodaļa pēc kredīta devēja pieprasījuma reģistrē ķīlu (hipotēku) nekustamajam īpašumam). Kredīts parasti jāatmaksā atbilstoši maksājumu grafikam. Ja maksājumi tiek būtiski kavēti, kredīta devējs ir tiesīgs ķīlu pārdot, lai segtu parādu. Ja pārdošanas cena nesedz visu aizņēmēja parādu, aizņēmējam paliek vēl saistības, kuras jāatmaksā.
Studiju kredīts	<p>Ilgtermiņa aizdevums, kas paredzēts mācību maksas segšanai kādā no Latvijā akreditētām un licencētām augstskolu studiju programmām.</p> <p>Kredītam ir valsts galvojums, ko nodrošina "Attīstības finanšu institūcija Altum" AS. Var saņemt arī studējošā kredītu – ikdienas izdevumu segšanai.</p> <p>Studiju kredītu jāsāk atmaksāt ar 12.mēnesi pēc studiju pabeigšanas, savukārt studējošā kredīta procentus jāmaksā jau studiju laikā.</p>
Preču vai pakalpojumu pirkums ar atliktu maksājumu (preces uz nomaksu)	Kredīta devējs finansē noteiktas preces iegādi (piešķirto kredītu kredīta devējs pārskaita uzreiz preces vai pakalpojuma pārdevējam). Parasti kredīts jāatmaksā atbilstoši noteiktajam maksājumu grafikam. Ja preces vai pakalpojuma cena pārsniedz 1400 eiro, kredītu var izsniegt ne vairāk kā 90% apmērā.
Finanšu līzings	<p>Finanšu līzingu visbiežāk izmanto auto iegādei. Līzings devējs iegādājas līzingsņēmēja izvēlēto līzings objektu, iegūstot uz to īpašuma tiesības un nodod līzingsņēmējam lietošanā. Līzings perioda laikā līzingsņēmējs veic ikmēneša maksājumus, sedzot līzings objekta vērtību. Tiklīdz ir nokārtotas visas līzings līgumā noteiktās saistības, līzings objekts nonāk līzingsņēmēja īpašumā.</p> <p>Atgriezeniskā finanšu līzings gadījumā līzings devējs aizdod naudas līdzekļus līzingsņēmējam pret komercķīlu, piemēram, pret automašīnu.</p>
Operatīvais līzings (noma)	<p>Šajā gadījumā līzings devējs iegādājas līzingsņēmēja izvēlēto līzings objektu un nodod to līzingsņēmēja lietošanā (nomā) līdz noteiktam termiņam. Šajā laikā līzingsņēmējs veic līzings maksājumus, izmaksājot līzings amortizācijas (nolietojuma) vērtību. Līgumam beidzoties, līzingsņēmējam dažkārt ir vairākas iespējas:</p> <ul style="list-style-type: none"> ● pagarināt līzings līgumu (pārformējot par finanšu līzingu), un līzingsņēmējs atmaksā atlikušo līzings objekta vērtību pakāpeniski; ● izmantot izpiršanas tiesības par iepriekš atrunātu vērtību; ● nodot izpiršanas tiesības citai personai, atdot līzings objektu pārdevējam. <p>Parasti operatīvajā līzingsā iegādājas jaunas automašīnas, kuras pēc līgumā noteiktā termiņa plānots atdot atpakaļ.</p>
Kredīts pret kustamas lietas ķīlu (lombarda kredīts)	Patērētāju kredīta devēji piedāvā aizdevumu, ieķīlājot kādu mantu (piemēram, zeltlietas, telefonu, datoru u.tml.). Atmaksas termiņš parasti ir viens mēnesis. Ja nav iespējas visu aizdevuma summu ar procentiem līgumā noteiktajā termiņā atmaksāt, atmaksas termiņu var pagarināt. Ja kredīts netiek atmaksāts, ieķīlātā lieta tiek zaudēta (kredīta devējs ir tiesīgs to pārdot un atgūt nesamaksāto parādu).

Reizēm joprojām medijos piemin **“Ātro kredītu”** - pasaulē ar ātro kredītu saprot aizdevumu (parasti nelielas summas) uz īsu termiņu (parasti mēnesi) ar augstiem procentiem. Šāds kredīta veids Latvijā vairs nepastāv kopš 2019.gada 1.jūlija, kad stājās spēkā grozījumi Patērētāju tiesību aizsardzības likumā un būtiski tika ierobežotas pieļaujamās kredīta kopējās izmaksas. Līdz ar to šobrīd vairs netiek izsniegti kredīti ar augstām procentu likmēm, kā arī tikpat kā vairs nav kredītu ar 1 mēneša atmaksas termiņu.

2.4. Kas jāņem vērā, salīdzinot vairākus kredītu devēju piedāvājumus un izvēloties aizdevumu

Aizņēmuma likme - procentu likme, kas izteikta kā fiksēti vai mainīgi procenti, ko katru gadu piemēro izņemtajai kredīta summai. Tā ir atlīdzība, ko vēlas saņemt kredīta devējs par naudas aizdošanu kredītaņēmējam (debitoram). Kreditēšanas līgumā aizņēmuma likme tiek noteikta gadā.

Aizņēmuma procentus aprēķina no aizdevuma neatmaksātās daļas (neatmaksātās pamatsummas). Ja maksājumus veic bez kavējumiem un pietiekamā apmērā, tad katru mēnesi neatmaksātais kredīta pamatsummas apmērs samazinās (samaksātā summa tiek novirzīta gan procentu, gan daļējai pamatsummas atmaksai) un līdz ar to arī katru mēnesi aizdevuma procentus rēķina no mazākas pamatsummas nekā iepriekšējā mēnesī.

Jo garāks kredīta termiņš, jo vairāk samaksāsi kredīta devējam procentos, lai gan ikmēneša maksājumi būs mazāki.

Izšķir:

- **Fiksētā procentu likme** - tiek noteikta uz ilgāku laika posmu vai pat uz visu kredīta līguma termiņu. Fiksētā likme pārsvarā ir augstāka par mainīgo likmi kredītlīguma noslēgšanas brīdī, jo kredītdevējs tādējādi nodrošina sevi pret risku, ka naudas tirgū var notikt krasas pārmaiņas;
- **Mainīgā procentu likme** - sastāv no mainīgās starpbanku procentu likmes (parasti, EURIBOR – eiro, LIBOR – ASV dolāriem) un kredītdevēja noteiktās nemainīgās papildu likmes. Mainīgā likme svārstās ik pēc 3, 6 vai 12 mēnešiem (EURIBOR likmes apmēru nosaka Eiropas Centrālā banka), kas attiecīgi var palielināt vai samazināt Tava ikmēneša maksājuma apmēru. Savukārt kredītdevēja noteiktā (piedāvātā) nemainīgā papildu likme ir atkarīga no vairākiem faktoriem - Tavu ienākumu apjoma, Tavas līdzšinējās sadarbības ar kredīta devēju, kredīta/ķīlas attiecības un kredīta nodrošinājuma tirgus vērtības un citiem faktoriem.

Kredīta kopējās izmaksas - visas izmaksas, tajā skaitā procenti, komisijas nauda, nodevas un jebkādi citi maksājumi, kas patērētājam jāmaksā saistībā ar kreditēšanas līgumu un kas ir kredīta devējam zināmi.

Kredīta kopējās izmaksas nedrīkst pārsniegt 0.07% dienā no kredīta [summas](#)¹⁰.

Atzīmējams, ka nosacījums par 0.07% Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ir kopš 2019.gada 1.jūlija (laika periodā no 2016.gada 1.janvāra līdz 2019.gada 30.jūnijam bija ierobežojums līdz 0.25% dienā, savukārt pirms 2016.gada 1.janvāra vispār nebija noteikti ierobežojumi kredīta kopējām izmaksām). Ja kreditēšanas līgums noslēgts pirms 2019.gada 1.jūlija, ir spēkā un nav grozīts, tad spēkā ir tādas kredīta kopējās izmaksas, kas bija līguma noslēgšanas brīdī. Vairāk par vecajiem līgumiem lasi [šeit](#)¹¹.

¹⁰ [Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.panta \(2³\) daļa](#)

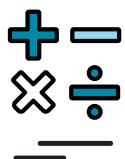
¹¹ <https://registri.ptac.gov.lv/lv/content/grozijumi-aizdevuma-ligumos>

Kā aprēķināt, vai kredīta devējs ir ievērojis Patērētāju tiesību aizsardzības likumā noteikto kredīta kopējo izmaksu ierobežojumu?

Formula - no visā līguma darbības termiņā kopējās atmaksājamās summas atņem aizdevuma summu, iegūto rezultātu dala ar kopējo līguma dienu skaitu, pēc tam rezultātu dala ar aizdevuma summu un reizina ar 100.

Piemērs:

Aizdevums 3000 EUR uz 24 mēnešiem, kopējā summas, kas jāatmaksā, - 4503.36 EUR.

4503.36 (kopējā summa, kas jāatmaksā) - 3000 (aizdevuma summa) = 1503.36 / 730 (dienu skaits) = 2.059 / 3000 (aizdevuma summa) = $0.000686 \times 100 = 0.068\%$

Vēlies uzzināt vairāk par [maksimālajām izmaksām un kredītu kalkulatoriem](#)? Lasi [šeit](#)¹².

Kredīta kopējās izmaksas un aizņēmuma (aizdevuma) likme par kredīta izmantošanu nav viens un tas pats.

Gada procentu likme jeb GPL - procentos izteiktas kredīta kopējas izmaksas, ieskaitot aizdevuma procentus, līguma komisiju un citas izmaksas, kas jāmaksā par kredīta piešķiršanu. Jo augstāks būs GPL, jo dārgāks kredīts.

Maksa par kredīta noformēšanu - par kredītlīguma noformēšanu un naudas izsniegšanu kredītdevējs atsevišķiem kredīta veidiem var iekasēt papildu maksu no kredīta summas. Lielākoties šāda maksa tiek prasīta patēriņa, hipotekāriem kredītiem un līzingu līgumiem.

Atsevišķi patērētāju kreditēšanas pakalpojumu sniedzēji (nebankas) piemēro maksas arī par paātrinātu aizdevuma izsniegšanu, izmaksu skaidrā naudā, kas sadārdzina izsniegto aizdevumu.

Papildpakalpojumu izmaksas, kas nav obligātas, lai saņemtu vai izmantotu kredītu, neiekļauj kredīta kopējās izmaksās!

Nemot hipotekāro kredītu, ir daudz papildu izmaksu:

- īpašuma vērtēšanas izmaksas,
- valsts noteiktās kancelejas nodevas,
- zemesgrāmatas nodevas,
- ķīlas reģistrēšana,
- maksas par dažādu dokumentu sastādīšanu un apstiprināšanu pie notāra,
- iegādātā īpašuma apdrošināšana, kas ir jāatjauno katru gadu,
- vienreizējā samaksa par kredīta izsniegšanu jeb naudas resursu sagādi,
- kredīta devēji var noteikt arī citas izmaksas.

¹²<https://www.ptac.gov.lv/lv/izmaksu-kalkulatori>

Pastāv **vairāki kredīta atmaksas veidi**, bet galvenokārt izmanto trīs veidus:

- **atmaksa atbilstoši maksājumu grafikam;**
- **katru mēnesi jāatmaksā vismaz minimālais maksājums;**
- **atmaksa vienā maksājumā** - parasti pēc 30 dienām (piemēram, lombarda kredītiem, cita veida kredītiem pēdējos gados tiek izmantots reti).

Maksājumu grafiki ir divu veidu:

anuitātes jeb vienādu maksājumu grafiks – visā aizdevuma atmaksas termiņā ir vienādi ikmēneša maksājumi, kas ietver aizdevuma pamatsummas daļu, aizņēmuma procentus un atsevišķos gadījumos vēl citus maksājumus (piemēram, aizdevuma apkalpošanas maksu). Tā kā ikmēneša maksājumi ir vienādi, tad sākotnējā saistību izpildes gaitā (vismaz līdz pusei termiņa) aizņēmējs pārsvarā maksā procentus par aizdevuma izmantošanu, aizdevuma pamatsummai rūkot minimāli, un tikai saistību izpildes termiņa otrajā pusē pamatsummas daļa dilst strauji;

amortizācijas jeb dilstošais maksājumu grafiks – katru mēnesi aizdevuma atmaksas summa ir atšķirīga (dilstoša). Tā sastāv no pamatsummas daļas, kura visus mēnešus ir vienāda, un procentu daļas, kas ir atkarīga no atlikušās neatmaksātās aizdevuma pamatsummas. Amortizācijas grafiku praksē piemēro daudz retāk un pārsvarā kredītiem, kas nodrošināti ar nekustamā īpašuma ķīlu. Ja vien ir iespējams un tava maksātspēja to atļauj, izmanto tieši šo grafika veidu, jo katrs nākamais maksājums būs mazāks par iepriekšējo¹³ un kopējā samaksāto procentu summa būs mazāka.

Minimālais maksājums var būt kredītkartēm un patērētāju kredītu devēju (nebanku) kredītlīnijām, tātad kredītiem, kur piešķirto kredītlimitu var lietot atkārtoti, nenoslēdzot jaunu kredītēšanas līgumu. Minimālais maksājums ietver gan daļu pamatsummas, gan aizņēmuma procentus.

Parasti minimālais maksājums ir mazāks nekā būtu tad, ja aizdevumam būtu konkrēts atmaksas grafiks. Ja vēlies mazāk maksāt procentos par izlietoto kredītkartes limitu, veic papildu maksājumus izlietotā limita dzēšanai. Izvēloties kredītlīniju un maksājot tikai minimālo maksājumu, pamatsumma samazinās ļoti lēni, līdz ar to sanāk ievērojamu summu samaksāt procentos par aizdevuma lietošanu.

Vēlies uzzināt vairāk par kredītlīniju riskiem un uzzināt, kā izklūt no kredītlīnijas parāda? Lasi [šeit](#)¹⁴.

Par kredīta līguma noteikumu neievērošanu kredīta devējs var piemērot sankcijas.

Sankcijas	Aizdevēja sankcijas par līguma noteikumu neievērošanu – nokavējuma procenti un līgumsods. Pārsvarā soda sankcijas ir par maksājumu kavējumu, bet ir arī, piemēram, par īpašuma nenodošanu ekspluatācijā u.tml.
Nokavējuma procenti	Tiek piemēroti par kredīta atmaksas kavējumiem - tos aprēķina par katru nokavēto dienu no kavētā maksājuma pamatsummas daļas. Patērētāju tiesību aizsardzības likumā ir ietverts nosacījums, ka nokavējuma procenti nedrīkst pārsniegt 36 procenta punktus virs aizņēmuma likmes gadā ¹⁵ .
Līgumsods	Tiek piemērots gan par kredīta atmaksas kavējumiem (aprēķina no visa kavētā maksājuma), gan par citu nosacījumu neizpildi. Līgumsodam par maksājumu kavējumiem nevajadzētu pārsniegt 0,5% no kavētā maksājuma dienā. Katrs aizdevējs var pats izvēlēties, vai par atmaksas kavējumu piemēros nokavējuma procentus vai līgumsodu, vai abus kopā, tomēr, piemērojot abus, ir jāievēro īpaša piesardzība Civillikumā noteikto pienākumu dēļ.

¹³ Iznēmums ikmēneša maksājuma palielinājumam var būt saistīts tikai ar mainīgās starpbanku procentu likmes izmaiņām.

¹⁴ <http://www.ptac.gov.lv/lv/news/ptac-pateretajiem-aizņemoties-ir-svarīgi-izprast-pakalpojuma-veidu-apjukumu-rada-kreditlinijas>

¹⁵ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.panta (2°) daļa

Atzīmējams, ka Civillikuma 1763.pantā ir noteikts **procentu (lietošanas un nokavējuma) pieauguma aprobežojums – maksājumu kavējumu gadījumā procentu pieaugums apstājas, kad vēl nesamaksāto procentu daudzums sasniedz kapitāla lielumu. Tomēr jāņem vērā, ka visā termiņā samaksātais procentu daudzums var pārsniegt aizņemtā kapitāla lielumu.**

Vēlies uzzināt vairāk par nokavējuma procentu un līgumsodu piemērošanu ar patērētājiem slēgtajos līgumos? Lasi [šeit](#)¹⁶.

2.5. Kredītu reklāmas

Kreditēšanas reklāma ir aizliegta, tomēr aizliegumam ir noteikti izņēmumi.

Kreditēšanas reklāma ir atļauta¹⁷ gadījumos, kad:

- to īsteno kredīta devējs vai kredīta starpnieks telpās, kurās tas veic saimniecisko darbību;
- to īsteno kredīta devēja vai kredīta starpnieka mājaslapā internetā vai tiešsaistes sistēmā, kuru pēc autentifikācijas veikšanas kredīta devējs izmanto pakalpojuma saņemšanai;
- to īsteno kredīta devēja vai kredīta starpnieka mobilajā lietotnē, kuru pēc autentifikācijas veikšanas patērētājs izmanto kredīta devēja pakalpojumu saņemšanai;
- to īsteno personiski uzrunājot iespējamo klientu klātienē vai telefoniski, ja patērētājs tam piekrīt;
- to īsteno pasta vai elektroniskos sūtījumos patērētājam, ja patērētājs nepārprotami iepriekš piekritis tos saņemt;
- ar kreditēšanu nesaistītas preces vai pakalpojuma reklāmā, izņemot reklāmu televīzijā vai radio, persona, kas nav kredīta devējs vai kredīta starpnieks, sniedz informāciju par iespēju apmaksu finansēt ar kreditēšanas līguma starpniecību.

Preču zīmes reklāma ir atļauta jebkurā vidē – preses izdevumi, internets, vides reklāma, televīzija un radio, izņemot televīzijā un radio īstēnotajos projektos, kas finansēti no valsts vai pašvaldības budžeta līdzekļiem¹⁸.

Kreditēšanas reklāmas ierobežojums neattiecas uz Augstskolu likumā noteikto studiju kredītu un studējošo kredītu¹⁹.

Jāņem vērā, ka **atļautai kreditēšanas reklāmai ir jāatbilst speciālajām prasībām**²⁰. Proti, reklāmā, kurā piedāvāta iespēja kreditēt patērētāju un norādīta procentu likme vai cita skaitliska informācija par kredīta izmaksām, ar uzskatāma piemēra palīdzību skaidrā, lakoniskā un viegli uztveramā veidā jānorāda (ja konkrētiem kreditēšanas līgumiem nav noteikts citādi):

- aizņēmuma likmi kopā ar informāciju par piemērojamām maksām, kas iekļautas kredīta kopējās izmaksās patērētājam;
- kredīta kopējo summu;
- gada procentu likmi;
- kopējo summu, kas jāmaksā patērētājam, un veicamo maksājumu apmēru; kreditēšanas līguma beigu termiņu;
- preces vai pakalpojuma cenu un sākotnējās iemaksas lielumu;
- obligātu pienākumu uzņemties ar kreditēšanas līgumu saistītu papildu pakalpojumu, piemēram, apdrošināšanu.

¹⁶ www.ptac.gov.lv/lv/jaunums/ptac-apstiprinajis-vadlinijas-par-nokavejuma-procentu-un-ligumsoda-piemerosanu-ar-pateretajiem-noslegtajos-ligumos

¹⁷ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.³ panta pirmā daļa

¹⁸ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.³ panta otrā daļa

¹⁹ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.³ panta trešā daļa

²⁰ [2016.gada 25.oktobra Ministru kabineta noteikumu Nr.691 „Noteikumi par patērētāja kreditēšanu” 14.-19.punkts](#)

Šādā reklāmā obligāti ietveramā informācija ir sniedzama arī kredīta devēja interneta mājaslapā, kurā ir pieejams kredīta kalkulators un nodrošināta iespēja noslēgt kredītēšanas līgumu, izmantojot konkrēto interneta mājaslapu vai citu distances saziņas līdzekli.

Atļautai [kredītēšanas reklāmā](#)²¹ noteikti papildu ierobežojumi. Proti, atļautā kredītēšanas reklāmā **aizliegts**:

- veicināt bezatbildīgu aizņemšanos (piemēram, aicinājums aizņemties ceļojumam, koncertam u.c.);
- aicināt patērētāju saņemt kredītu nepārdomāti vai neizvērtējot tā nepieciešamību;
- aicināt saņemt kredītu neatkarīgi no patērētāja finanšu stāvokļa vai personām ar negatīvu kredīt-vēsturi;
- radīt iespaidu, ka kredīta saņemšana ir bez riska;
- radīt iespaidu, ka kredīts ir piemērotākais veids, kā atrisināt finansiālās problēmas; ietekmēt patērētāja lēmumu par kredīta līguma noslēgšanu, piedāvājot papildu labumus (piemēram, noslēgtam kredītam kā dāvanu piedāvāt datoru u.tml.).

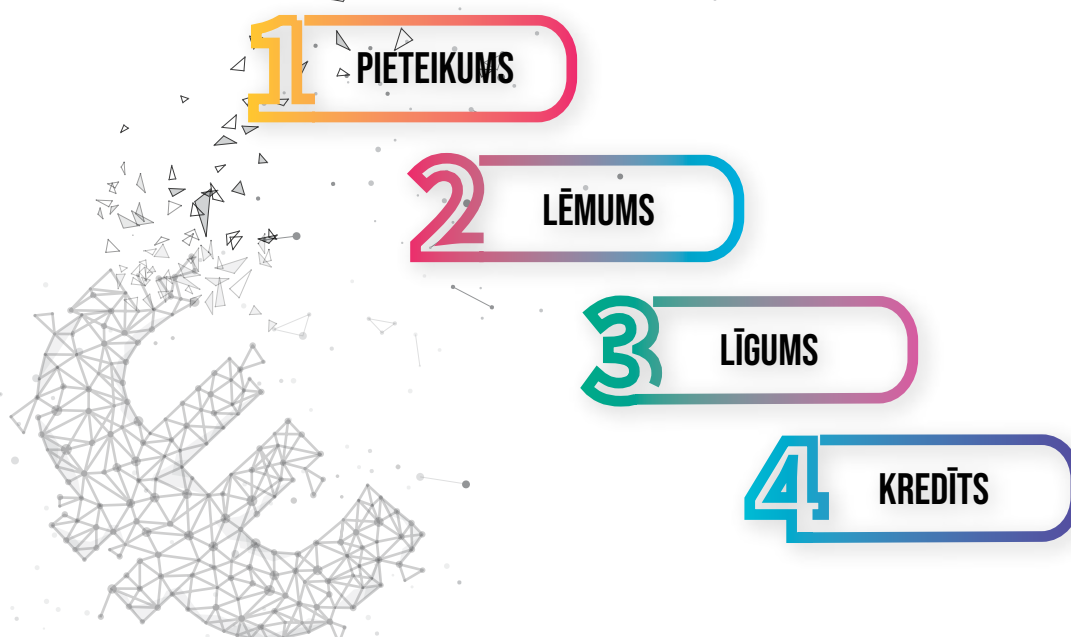

Vēlies uzzināt vairāk par atļautām un aizliegtām patērētāju kredītēšanas reklāmām? Lasi [šeit](#)²².

Reklāmu un negodīgas komercprakses īstenošanas aizlieguma uzraudzību patērētāju kredītēšanas nozarē veic Patērētāju tiesību aizsardzības centrs.

2.6. Nosacījumi kredīta saņemšanai

Kredīta saņemšanas process:

Izsniedzot kredītu, aizdevējs uzņemas kredīta risku, tāpēc pirms kredīta piešķiršanas tas veic aizņēmēja maksātspējas un citu nosacījumu (piemēram, nodrošinājuma) izvērtējumu.

Kredītu devēju pienākumu veikt patērētāja spējas atmaksāt kredītu izvērtēšanu nosaka arī normatīvie akti²³.

²¹ [2016.gada 25.oktobra Ministru kabineta noteikumu Nr.691 „Noteikumi par patērētāja kredītēšanu” III nodaļa](#)

²² <https://www.ptac.gov.lv/lv/media/2632/download>

²³ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.panta (4¹), (4²), (4⁴), (4⁷), (4⁸) un (5) daļa

Jēdzienu skaidrojums

Maksātspēja jeb spēja atmaksāt kredītu	Aizņēmēja maksātspēja ir galvenais rādītājs, pēc kā tiek noteikts, vai var izsniegt aizdevumu, cik lielu summu un uz kādiem nosacījumiem. Kredīta devējs pārlicinās datu bāzēs par aizņēmēja ienākumu apmēru, esošajām saistībām un to mēneša maksājumu, vai nav kavēti maksājumi, kā arī tiek vērtēti citi faktori. Tiek aprēķināts, vai vēlamā kredīta summa ir atbilstoša ienākumiem un jau esošajām kredītsaistībām (kopējā ikmēneša saistību attiecība pret ienākumiem pieļaujama robežās no 10% līdz 40% - atkarībā no ienākumu apmēra).
Kredītvēsture un līdzšinējā sadarbība ar attiecīgo aizdevēju	Kredītvēsture ir ziņas par patērētāja finanšu aktivitāti - par esošajām un agrākām saistībām un to izpildi (tātad aizņēmēja rīcība un uzvedība saistību izpildē (t.sk., maksājumu kavējumi, neapmaksāti parādi)). Ja kredītvēsturē ir bijušas problēmas ar aizdevuma atmaksu (kavēti maksājumi vai kredīts nav atdots), turpmākie kredītu pakalpojumi var būt liegti vispār vai piedāvāti ar sliktākiem nosacījumiem. Ja aizņēmējam jau ir bijis aizdevums pie konkrētā aizdevēja, vērā tiks ņemta iepriekšējā sadarbība, piemēram, tas, vai visi maksājumi tika veikti noteiktajā laikā. Arī gadījumos, ja šis ir pirmais kredīts, kredīta devējs var būt piesardzīgs un piemērot augstāku procentu likmi vai izsniegt mazāku kredīta summu, jo tas nezina, kā aizņēmējs rīkosies, pildot saistības.
Nodrošinājums	Vairumam kredīta veidu nav nepieciešams papildu nodrošinājums. Parasti nodrošinājums nepieciešams lielākas summas aizdevumiem uz ilgāku laiku. Par nodrošinājumu kredītam var kalpot nekustamais īpašums, galvojums, automašīna, rezervēti naudas līdzekļi, u.tml. Nodrošinājuma gadījumā aizdevējs pārbaudīs, vai piedāvātais nodrošinājums ir pietiekams.
Parādvēstures datu bāze	Parādvēstures datubāze ir datu kopums par parādnieku un tā parādu, kuru kreditora vārdā vai uzdevumā atgūst vai ir atguvis parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējs ²⁴ . Vērtējot spēju izpildīt saistības, kreditori ņem vērā arī parādvēstures datu bāzēs iekļauto informāciju gan par kredītu, gan citu rēķinu un saistību kavējumiem. Informācija par šīm neizpildītām saistībām pieejama atsevišķi pie katra licencētā parādu atgūšanas pakalpojuma sniedzēja.

Kā un kur pārbaudīt savu saistību apjomu un kredītvēsturi?

Kredītu devējiem ir obligāts pienākums sniegt un apmainīties ar informāciju kredītinformācijas birojiem par kredītu ņēmēja saistībām un to izpildes gaitu, t.sk. maksājumu kavējumiem. Pienākumu pārlicināties kredītinformācijas birojos par potenciālā aizņēmēja saistībām un to izpildes gaitu nosaka [Patērētāju tiesību aizsardzības likums](#)²⁵.

Kredītinformācijas biroji ir akciju sabiedrības, kuras uztur datus par patērētāju esošajām un kavētajām saistībām un veic to apkopošanu. Kredītinformācijas biroji darbojas uz [Kredītinformācijas biroju likuma](#)²⁶ pamata un šī likuma mērķis ir dot ieguldījumu atbildīgas kreditēšanas un atbildīgas un godprātīgas

²⁴ [Parādu ārpustiesas atgūšanas likuma 12. pants](#)

²⁵ [Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.panta \(4²\) daļa](#)

²⁶ <https://likumi.lv/ta/id/269374-kreditinformācijas-biroju-likums>

aizņemšanās veicināšanā, sekmējot personu kredītvēstures veidošanos, kā arī nodrošināt fizisko personu tiesību aizsardzību, lai, vērtējot kredīspēju, būtu pieejama un tiktu izmantota patiesa un pilnīga informācija.

Latvijā ir divi kredītinformācijas biroji un Latvijas Bankas Kredītu reģistrs, kurā informāciju sniedz tikai kredītiestādes un ar tām saistīti finanšu pakalpojumu sniedzēji. Patērētājs var pārliicināties, kādas ziņas par viņa saistībām pieejamas šajos reģistros:

- AS "Kredītinformācijas Birojs" – <https://www.manakreditvesture.lv/>
- AS "CREFO Birojs" – <https://www.crefobirojs.lv/>
- Latvijas Bankas Kredītu reģistrs – <https://manidati.kreg.lv/>

Parādu ārpustiesas atgūšanas pakalpojumu sniedzēji ir personas, kuras savas komercdarbības vai profesionālās darbības ietvaros atgūst [parādu kreditora vārdā vai uzdevumā](#)²⁷. Parādus atgūst uz cesijas vai pilnvarojuma līguma pamata.

Parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējiem speciālās atļaujas (licences) izsniedz Patērētāju tiesību aizsardzības centrs. Informācija par licencētajiem parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējiem pieejama [šeit](#)²⁸.

Vēlies uzzināt vairāk par parādu ārpustiesas atgūšanas pakalpojumu sniedzēju regulējumu un saņemt padomus par ārpustiesas parāda atgūšanas procesu? Lasi [šeit](#)²⁹ un [šeit](#)³⁰.

2.7. Pirmslīguma informācija

Pirms kreditēšanas līguma noslēgšanas kredītu devējs izsniedz pirmslīguma informāciju (standartinformāciju) – noteiktas formas veidlapu, kurā iekļauti būtiskie kredīta nosacījumi - aizdevuma summa, aizņēmuma procentu likme, GPL, soda sankcijas, atteikuma tiesību izmantošana u.c. informācija.

Ir divu veidu pirmslīguma veidlapas:

- Eiropas standartinformācija kreditēšanas līgumiem nekustamā īpašuma iegādei vai kreditēšanas līgumiem, kuru atmaksa nodrošināta ar nekustamā īpašuma hipotēku;
- Eiropas patēriņa kredīta standartinformācija – izmanto visiem pārējiem kredīta veidiem, kad nav nekustamā īpašuma hipotēka.

Veidlapa paredzēta, lai aizņēmējs pirms kredīta līguma noslēgšanas varētu salīdzināt dažādu kredīta devēju piedāvājumus un izvēlēties piemērotāko. Kreditēšanas līgumu formas dažādiem kredītu devējiem ir atšķirīgas, savukārt pirmslīguma informācijas veidlapas formāts ir noteikts visiem vienāds, līdz ar to daudz vieglāk var salīdzināt dažādus piedāvājumus.

Ņem vērā – ja vēlies saprast, kurš kredītu piedāvājums ir lētāks, salīdzini GPL likmi (gada procentu likmi).

2.8. Kreditēšanas līgums

Lai saņemtu aizdevumu, aizņēmējam jānoslēdz kreditēšanas līgums ar aizdevēju. Līgums tiek noslēgts pēc tam, kad kredīta devējs ir izvērtējis patērētāja spēju atmaksāt kredītu un pieņēmis lēmumu izsniegt aizdevumu.

²⁷ [Parādu ārpustiesas atgūšanas likums](#), 1. panta 3.punkts

²⁸ <https://registri.ptac.gov.lv/lv/table/parada-atganas-pakalpojuma-sniezjeji-kuri-sanemusi-licenci>

²⁹ <https://www.ptac.gov.lv/lv/paradu-arpustiesas-atgusana>

³⁰ <https://www.ptac.gov.lv/lv/padomi-par-arpustiesas-parada-atgusanas-procesu>

Kreditēšanas līgumā ir iekļauti kredīta noteikumi gan aizņēmējam, gan aizdevējam, aizņēmēja pienākums ir iepazīties ar visiem kreditēšanas līguma noteikumiem!

Kredīta līgumā ir norādīta kredīta summa, aizņēmuma likme (procenti), atmaksas kārtība, līguma termiņš, kopējā summa, kas jāatmaksā, sankcijas par līguma neizpildi un citi noteikumi³¹.

Kreditēšanas līgumā īpaša jāpievērš uzmanība sekojošām lietām:

- kredīta mērķim;
- kreditēšanas līguma veidam;
- aizdevuma summai;
- kredīta līguma darbības termiņam;
- aizņēmuma likmes apmēram;
- citām papildus maksām;
- gada procentu likmei (GPL);
- kopējai summai, kas būs jāsamaksā;
- maksājumu veikšanas kārtībai;
- sankcijām par saistību neizpildi.

Jo garāks ir aizdevuma atmaksas termiņš, jo vairāk būs jāsamaksā procentos par kredīta lietošanu (aizdevuma procenti tiek rēķināti par atlikušo neatmaksāto aizdevuma pamatsummu). Tāpēc nepaļaujies uz to, ka kredīta maksājums ir mazs, rēķini līdz, cik daudz ilgtermiņā būs jāpārmaksā!

Piemērs – ja aizņemas 1000 eiro ar aizdevuma procentu likmi 42.53% uz 12 vai 24 mēnešiem:

12 mēnešu grafiks:

Maksājuma numurs	Pamatsummas maksājums	Procentu maksājums	Aizdevuma izniegšanas komisija	Mēneša maksājums
1	68.31	35.44	0	103.75
2	70.73	33.02	0	103.75
3	73.24	30.51	0	103.75
4	75.84	27.92	0	103.75
5	78.52	25.23	0	103.75
6	81.31	22.45	0	103.75
7	84.19	19.57	0	103.75
8	87.17	16.58	0	103.75
9	90.26	13.49	0	103.75
10	93.46	10.29	0	103.75
11	96.77	6.98	0	103.75
12	100.2	3.55	0	103.75
KOPĀ	1000	245.03	0	1245

³¹ pilna informācija par to, kam jābūt kreditēšanas līgumā, atrodama [2016.gada 25.oktobra Ministru kabineta noteikumu "Noteikumi par patērētāja kredītešanu" VIII nodaļā](#)

24 mēnešu grafiks:

Maksājuma numurs	Pamatsummas maksājums	Procentu maksājums	Aizdevuma izniegšanas komisija	Mēneša maksājums
1	27.12	35.44	0	62.56
2	28.08	34.48	0	62.56
3	29.08	33.48	0	62.56
4	30.11	32.45	0	62.56
5	31.17	31.39	0	62.56
6	32.28	30.28	0	62.56
7	33.42	29.14	0	62.56
8	34.61	27.95	0	62.56
9	35.83	26.73	0	62.56
10	37.1	25.46	0	62.56
11	38.42	24.14	0	62.56
12	39.78	22.78	0	62.56
13	41.19	21.37	0	62.56
14	42.65	19.91	0	62.56
15	44.16	18.4	0	62.56
16	45.73	16.83	0	62.56
17	47.35	15.21	0	62.56
18	49.02	13.54	0	62.56
19	50.76	11.8	0	62.56
20	52.56	10	0	62.56
21	54.42	8.14	0	62.56
22	56.35	6.21	0	62.56
23	58.35	4.21	0	62.56
24	60.46	2.1	0	62.56
KOPĀ	1000	501.44	0	1501.44

No minētā piemēra diviem aizdevuma atmaksas grafikiem redzams, ka termiņā uz 12 mēnešiem pārmaksā mazāk – par 256.41 eiro mazāk nekā, ja aizdevuma atmaksas termiņš būtu 24 mēneši. Tātad tas, ka katru mēnesi par kredītu jāmaksā mazāka summa, nav izdevīgi.

Būtiski ir izlasīt visu līgumu – arī kredīta līguma Vispārējos noteikumus.

Daudziem kredīta devējiem aizdevuma līgumu paraugi ir ievietoti interneta mājas lapā. Svarīgi ir nesteigties un nepaļauties uz kredīta devēja vai tā starpnieka solījumiem, mierīgi iepazīties ar visiem līguma noteikumiem, izpētīt, vai viss līgumā minētais ir saprotams un nepieciešamības gadījumā lūgt izskaidrot.

3. KREDĪTA ATMAKSA UN RĪCĪBA KAVĒJUMU GADĪJUMĀ

Kad kredītēšanas līgums ir noslēgts un saņemta aizdevuma summa, svarīgi maksājumus veikt laikā atbilstoši līgumā noteiktajam.

Patērētāju kredītu devēji (nebankas) parasti katru mēnesi izsūta rēķinus, cik jāmaksā. Tomēr, ja rēķini netiek sūtīti, maksājumi jāveic atbilstoši līgumā iekļautajam maksājumu grafikam. Bankas parasti kredītu maksājumus automātiski noņem no norēķinu (maksājumu) konta.

Ikmēneša maksājums parasti sastāv no vairākām daļām – pamatsummas, aprēķinātajiem procentiem, var būt arī citi maksājumi (piemēram, apkalpošanas maksa), un, ja iepriekš bijis kavējums – līdz ar grafikā noteikto maksājumu, būs jāsamaksā arī aprēķinātie nokavējuma procenti vai līgumsods.

Ja kādu mēnesi nevari laikā samaksāt visu mēneša maksājumu, noteikti informē kreditoru un samaksā kaut vai daļu un pēc tam, kad vari, atlikušo. Ja maksātspējas pasliktināšanās dēļ sagaidāms, ka nespēsi veikt regulāros mēneša maksājumus ilgstoši, vērsies pie kreditora un aicini pārskatīt līguma noteikumus, lai vienotos par maksātspējai atbilstošu risinājumu.

Tomēr jāņem vērā, kas notiek, ja iemaksā nepilnu summu – Civillikumā³² un arī kredītēšanas līgumā ir noteikta **maksājumu novirzīšanas secība** – parasti vispirms tiek dzēsti aprēķinātie procenti, tad aprēķinātie nokavējuma procenti, tad pamatsummas daļa, pēc tam citi maksājumi un pašās beigās līgumsods.

Līdz ar to, ja iemaksā tikai daļu no grafikā noteiktā maksājuma, var gadīties, ka esi samaksājis tikai par aizņēmuma procentiem un pamatsumma nemaz netiek dzēsta.

Ja Tev ir **kredītlīnija ar minimālo maksājumu**, ņem vērā, ka kredītlīnija ir specifisks kredīta veids un patērētāji bieži vien pārmaksā, neizprotot šī kredīta veida būtību un izvēloties savām vajadzībām nepiemērotu produktu. Daži kredītu devēji prasa komisijas par katru izņemšanu kredītlīnijas limita ietvaros.

Lai gan nelielo kredītlīnijas maksājumu ir šķietami vieglāk samaksāt, te ir vairāki riski. Izvēloties kredītlīniju un maksājot tikai minimālo maksājumu, pamatsumma samazinās ļoti lēni, jo pamatsumma var sastādīt pat tikai 2% no visa maksājuma apmēra, līdz ar to sanāk ievērojamu summu samaksāt procentos par aizdevuma lietošanu. Ja to nevēlies, maksā vairāk nekā minimālais maksājums – tādā gadījumā papildus samaksātā summa tiks novirzīta pamatsummas dzēšanai pilnā apmērā. Tomēr, lai būtu pilnīgi pārliecināts, ka iemaksātā summa netiks rezervēta nākamajiem maksājumiem, vadies pēc kredītēšanas līgumā noteiktās kārtības vai sazinies ar kredītu devēju un pārliecinies, vai pārmaksātā summa tiks novirzīta pamatsummas atmaksai.

Par kredītlīniju riskiem un padomiem, kā rīkoties, lasi [šeit](#).

Patērētājam ir tiesības:

- atteikties no kredītēšanas līguma 14 dienu laikā no līguma noslēgšanas (atteikuma tiesības)
- atmaksāt kredītu ātrāk (pirmstermiņa atmaksa).

³² Civillikuma 1843.pants

3.1. Atteikuma tiesības

Kad kredīta līgums ir noslēgts, **aizņēmējam ir tiesības izmantot atteikuma tiesības - atteikties no kredītēšanas līguma 14 dienu laikā** pēc tā noslēgšanas³³.

Detalizēts atteikuma tiesību izmantošanas apraksts ir norādīts kredītēšanas līgumā.

Atteikuma tiesības attiecas uz ļoti daudziem kredīta līgumiem - gan tiem, kas noslēgti internetā, gan tiem, kas noslēgti klātienē, tostarp tiem, kuri noslēgti pie kredīta devēja sadarbības partneriem, tomēr ir arī izņēmumi³⁴, piemēram, lombardu kredīti vai operatīvā līzings līgumi.

Tev nav jāsniedz pamatojums, kāpēc vēlies izmantot atteikuma tiesības, šādā gadījumā nav jāmaksā kāda kompensācija kredītu devējam, **vienīgi jāatmaksā saņemtā aizdevuma pamatsumma un jāsamaksā aprēķinātie aizņēmuma procenti līdz dienai, kad atmaksa tiek veikta**, savukārt kreditoram ir jāatmaksā kredīta noformēšanas komisijas maksa, ja tāda aprēķināta un ieturēta.

Atteikuma tiesības domātas, lai pārdomājot kredīta nepieciešamību, patērētājs varētu veikt kredīta atmaksu, saņemot atpakaļ līdzekļus par samaksāto komisijas maksu (ja paredzēta). Tās nav domātas kā iespēja izvairīties no saistību izpildes!

Lai izmantotu atteikuma tiesības, 14 dienu laikā rakstveidā kredītu devējam jāiesniedz iesniegums (parasti speciāla forma). Pēc iesnieguma iesniegšanas 30 dienu laikā jāveic kredīta un par kredīta izmantošanas periodu aprēķināto procentu atmaksa. Ja atmaksu neveic noteiktajā laikā, atteikuma tiesības var tikt zaudētas.

3.2. Iespēja atmaksāt kredītu pirms termiņa

Aizņēmuma procentus katru mēnesi aprēķina no attiecīgajā atmaksas mēnesī esošā kredīta summas atlikuma (neatmaksātās pamatsummas) un tikai tik ilgi, kamēr kredīta pamatsumma netiek atmaksāta pilnībā. Tāpēc, **ja vien ir lieki naudas līdzekļi, kredītu var un pat vajag atmaksāt ātrāk - šādā veidā patērētājs mazāk pārmaksās** (mazāk samaksās procentos).

Tavas tiesības atmaksāt kredītu pirms līgumā noteiktā termiņa nosaka normatīvie akti³⁵.

Tu vari veikt gan daļēju pirmstermiņa atmaksu, gan pilnībā atmaksāt aizdevumu. Jāņem vērā, ka pienākums samaksāt procentus un citus maksājumus ir tikai par to laikposmu, līdz kuram nokārto saistības.

Precīza kārtība, kādā jāveic kredīta atmaksa pirms termiņa, noteikta kredītēšanas līgumā.

Tomēr lielākoties ir divi veidi:

- ja kredītam ir noteikts maksājumu grafiks (piemēram, patēriņa kredīts, kredīts nekustamā īpašuma iegādei), aizņēmējam rakstveidā ir jāpaziņo kredītu devējam par savu vēlmi veikt pilnīgu vai daļēju pirmstermiņa atmaksu. Kredītēšanas līgumā vienmēr ir iekļauts punkts, kādā veidā piesaka iespēju atmaksāt pirms termiņa un cik dienu iepriekš par to jābrīdina;
- ja kredītam nav konkrēta maksājumu grafika un kredītu (piemēram, kredītlīniju, kredītkarti) izsniegusi banka, tad lielākoties atsevišķi brīdināt par atmaksu nav nepieciešams - vienkārši iemaksā lielāku naudas summu. Arī patērētāju kredīta devēju (nebanku) izsniegtajām kredītlīnijām, kur katru mēnesi jāmaksā minimālais maksājums, rēķinos mēdz būt iekļauta norāde, ka drīkst maksāt vairāk. Ja vien ir iespēja, to noteikti jāizmanto. Tomēr drošības labad par pareizo kārtību pārliecinies, sazinoties ar kredītu devēju vai izpētot kredīta līgumu.

³³ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 12.¹ pants

³⁴ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 12.¹ panta astotajā daļā

³⁵ 2016.gada 25.oktobra Ministru kabineta noteikumu Nr.691 "[Noteikumi par patērētāja kredītēšanu](#)" XII. nodaļa "Kredīta pirmstermiņa atmaksa"

Lielākoties nav jāmaksā nekāda kompensācija par iespēju veikt pirmstermiņa atmaksu. Vienīgais izņēmums – kredītu devējam ir tiesības pieprasīt kompensāciju, ja 12 mēnešu laikā veikta pirmstermiņa atmaksa kopumā virs 9960 EUR³⁶.

Jāņem vērā – ja ir kredīts ar maksājumu grafiku un Tu nepaziņo, ka vēlies daļēji veikt pirmstermiņa atmaksu, bet iemaksā vairāk nekā grafikā noteiktais maksājums, tad kredītu devējs nav informēts, kāpēc esi iemaksājis vairāk. Iespējams, ka nauda domāta nākošajam maksājumam.

Tāpēc šajos gadījumos parasti kredīta devējs no pārmaksas nedzēs pamatsummu, bet glabā pārmaksātos naudas līdzekļus nākamajiem maksājumiem (izņēmums, ja iemaksāta ievērojami lielāka summa un kredīta devējs sazinās ar aizņēmēju). Tāpēc, ja Tu vēlies, lai kredītu devējs dzēs vēl papildus kredīta pamatsummu, noteikti līgumā noteiktajā kārtībā jāpaziņo kredītu devējam par savu vēlmi dzēst kredītu pirms termiņa.

3.3. Kā saprast, vai nepārmaksā par kredītu?

Reizēm aizņēmējiem šķiet, ka jau ilgāku laiku maksā par kredītu, bet pamatsumma dzēsta pavisam maz. Rodas priekšstats, ka kaut kas nav pareizi.

Lēna saistību dzēšana var notikt vairāku iemeslu dēļ:

- garš atmaksas termiņš – jo garāks termiņš, jo vairāk pārmaksāsi (anuitātes maksājumu grafikā pamatsumma sākumā dzēšas minimāli);
- maksājumu kavējumi (papildus jāmaksā soda sankcijas);
- katru mēnesi atmaksā tikai minimālo maksājumu kredītlīnijas gadījumā un ne vairāk;
- pieprasi papildu izmaksas kredītlīnijai vai palielini aizdevuma summu.

Ņem vērā – **nosacījums, ka aizņēmuma procentu un citu maksājumu summa nedrīkst pārsniegt aizdevuma summu, attiecas tikai uz kredītiem, kuru atmaksas termiņš nepārsniedz 3 mēnešus**³⁷. Tātad – citu līguma veidu gadījumā papildus samaksātā summa visā termiņā drīkst pārsniegt aizdevuma summu³⁸.

Ja vēlies saprast, par ko esi maksājis un kur aizgājusi Tava iemaksātā summa, - lūdz kredīta devēju izsniegt kredīta izrakstu, norādot, kā sadalītas iemaksātās summas.

3.4. Ko darīt, ja neskaidrības vai ir strīds ar kredīta devēju?

Ja ir kādas neskaidrības par atmaksas summu, norēķiniem vai jebkādi citi jautājumi – sazinies ar kredīta devēju (telefoniski, e-pastā vai kādā citā veidā). Nebaidies jautāt un noskaidrot visu!

Ja ir šaubas, vai kredīta devējs rīkojies atbilstoši, var sazināties ar Patērētāju tiesību aizsardzības centru:

ptac@ptac.gov.lv

65452554

Jāņem vērā, ka šādā veidā iespējams iegūt tikai konsultāciju.

³⁶ 2016.gada 25.oktobra Ministru kabineta noteikumu Nr.691 "Noteikumi par patērētāja kreditēšanu" 102. un 103.punkts

³⁷ Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.panta (2⁴) daļa

³⁸ Izņēmums ir nokavējuma gadījums saistībā ar Civillikuma 1763.pantu

Ja starp aizņēmēju un kredīta devēju rodas strīds, aizņēmējam jārikojas sekojoši:

- sākotnēji rakstveidā jāvēršas pie kredītu devēja un jāmēģina strīds atrisināt izlīguma veidā (kredītu devējam 15 darbdienu laikā jāsniedz [atbilde](#)³⁹);
- ja neizdodas strīdu atrisināt, aizņēmējs, pievienojot pierādījumus par strīda esamību ar kredīta devēju, var vērsties ar iesniegumu Patērētāju tiesību aizsardzības centrā, pievienojot iesniegumam vēstuļu, līgumu un citu dokumentu kopijas. Iesniegumu var iesniegt elektroniski (parakstītu ar elektronisko parakstu), nosūtot uz e-pastu: pasts@ptac.gov.lv, pa pastu vai klātienē Rīgā, Brīvības ielā 55, LV-1010.

3.5. Kā rīkoties, ja ir kredīta atmaksas grūtības?

Uzņemoties kredītsaistības, parasti plāno, ka spēsi aizdevumus atmaksāt laikā. Taču dažkārt notiek dažādas ārkārtas situācijas, kuras iepriekš ne vienmēr ir iespējams paredzēt. Finansiālo situāciju var ietekmēt dažādi negaidīti notikumi, piemēram, ekonomiskā krīze, cenu pieaugums, ģimenes pieaugums, darba zaudējums, negadījumi vai kas cits. Situāciju var sarežģīt obligātie ikmēneša kredīta maksājumi.

Pats pirmais, kas jā dara, ja zini, ka nespēsi laikā samaksāt kredīta maksājumu - **par radušos situāciju nekavējoties informē kredīta devēju**. Aizdevējs sapratīs, ka esi atbildīgs, un abas puses var vienoties par piemērotāko problēmas risinājumu.

Pilnīgi noteikti nevajag ņemt vēl kādu citu kredītu, lai samaksātu esošo aizdevumu.

Nonākot finansiālās grūtībās, nevajag krist izmisumā. Svarīgākais ir saprast, ka jebkuru situāciju ir iespējams atrisināt.

Galvenie risinājumi, ja ir grūtības veikt kredīta maksājumus, ir sekojoši:

budžeta plānošana, rūpīgi izvērtējot prioritātes un savu ienākumu un izdevumu plūsmu (skat. 1.sadaļu);

vairāku kredītu apvienošana vienā - tas nozīmē visus kredītus apvienot vienā aizdevumā. Šādā gadījumā paliek tikai viens ikmēneša maksājums, jo ir viens lielāks kredīts;

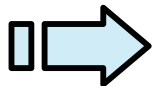

“kredītu brīvdienas” - uz konkrētu laika posmu, par kuru vienojas kredīta devējs un aizņēmējs, tiek atļikti ikmēneša maksājumi. Lielākoties aizdevējs piešķir nepilnās kredīta brīvdienas, kuru laikā aizņēmējam ir jāmaksā tikai kredīta procenti. Ja tiek piešķirtas pilnās kredīta brīvdienas, tad nav jāveic arī ikmēneša procentu maksājumi. Pēc kredīta brīvdienu beigām, ir jāatsāk ikmēneša maksājumi, kuriem tiek pievienoti arī kredīta brīvdienu laikā nesamaksātie maksājumi. Parasti tie tiek vienmērīgi izdalīti uz visu atmaksas termiņu vai par attiecīgo kredītblīvdienu laiku pagarināts kredīta termiņš;

³⁹ [Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 26.2 panta otrā daļa](#)

maksājuma datuma maiņa – tas noderēs, ja saņem algu jau pēc tam, kad ir noteikts kredīta mēneša maksājums;

kredīta atmaksas termiņa pagarināšana, samazinot maksājuma lielumu, tomēr tādējādi kopējā atmaksājamā summa visticamāk būs lielāka;

maksājuma grafika izveide vai cita vienošanās.

Ja problēmas ir ieilgušas, tad var apsvērt **atbrīvošanu no parādsaistībām** (ja parādu kopsumma nepārsniedz 5000 EUR un pastāv īpaši nosacījumi) vai **maksātnespējas procesu** (ja parādu kopsumma pārsniedz 5000 EUR).

Plašāku informāciju skatīt:

- [Parādnieki var sākt izmantot iespēju atbrīvoties no parādsaistībām līdz 5000 eiro](#)
- [Fiziskās personas maksātnespējas process – uzsākšana un norise](#)
- [Fiziskās personas maksātnespējas process: piecas biežāk pieļautās kļūdas](#)

Citas metodes:

Ja kredītu ir vairāki – saraksti uz lapas visus kredītus un summas, kas vēl jāatmaksā. Izvērtē prioritātes – kura parāda atmaksa ir vissvarīgākā un sāc ar to!

Ir dažādas parādu atmaksas metodes, ja nav iespējams kredītus apvienot vienā:

“Sniega bumbas” metode – sākt ar mazākā (pēc summas) parāda atmaksu (protams, neaizmirstot arī par citiem). Tādējādi atmaksājamo kredītu skaits straujāk mazināsies un psiholoģiski būs sajūta, ka parādi mazinās;

“Lavīnas” metode iesaka koncentrēties uz tā parāda atmaksu, kura ikmēneša maksājums vislielākais vai kuram lielāka procentu likme, tādējādi pēc iespējas samazinot pieprasīto maksu par kredītu lietošanu. Ar šo metodi ātrāk samaksāsi visus parādus.

Tomēr minēto metožu izmantošana būtiski palielinās piemēroto sankciju apjomu, tāpēc vienmēr no sākuma jāsažinās ar kredīta devējiem un jāmeklē abām pusēm piemērots risinājums, nepieļaujot turpmākus maksājumu kavējumus!

4. SEKAS, JA SAŅEMTAIS RĒĶINS VAI KREDĪTS NETIEK MAKSĀTS

Aizņemoties ir jārēķinās, ka kredīts jāatmaksā atbilstoši kreditēšanas līgumā noteiktajai kārtībai un kavējumiem un saistību nenokārtošanai vienmēr ir sekas.

Tieši tas pats attiecas arī uz saņemtajiem pakalpojumiem, par kuriem jānorēķinās (piemēram, par telefonu, komunālajiem pakalpojumiem, internetu u.tml.).

Saistību nepildīšana	Personas nespēja noteiktajā laikā veikt kredīta maksājumus, rēķinu apmaksu vai pildīt citus ar likumu vai līgumu uzņemtus pienākumus.
Parāds	Saistības, kas nav izpildītas tiesiskā darījumā vai tiesību aktā noteiktajā termiņā.
Parādnieks	Persona, kura tiesiskā darījumā vai tiesību aktā noteiktajā termiņā vai kārtībā nav izpildījusi maksājuma saistības, ko uzņēmusies ar tiesisku darījumu vai kas noteiktas tiesību aktos, un kura darbojas ārpus savas saimnieciskās vai profesionālās darbības ietvariem.
Parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējs	Persona, kura savas komercdarbības vai profesionālās darbības ietvaros atgūst parādu kreditora vārdā vai uzdevumā.
Parāda ārpustiesas atgūšana	Ārpustiesas darbību kopums, ko kreditors vai parāda atgūšanas pakalpojuma sniedzējs izmanto, aicinot parādnieku labprātīgi izpildīt kavētās maksājuma saistības.

Par kreditoru šajā gadījumā uzskata ne tikai kredīta devēju, bet arī pakalpojumu sniedzēju, kurš izraksta rēķinus par saņemtajiem pakalpojumiem.

Kas notiks, ja kavēsi maksājumus:

- kreditors par kavējumu aprēķinās nokavējuma procentus un/vai līgumsodu;
- kreditors var pieprasīt izdevumus par parāda atgūšanu (par atgādinājumu, vēstuļu sūtīšanu u.tml.);
- kreditors ziņas par kavējumu nodod kredītinformācijas birojiem;
- informācija par kavējumu tiek iekļauta parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzēju datu bāzēs (ja kavējums pārsniedz 60 dienas un ir iestājies parādu atgūšanas pakalpojuma sniedzēja paziņojumā noteiktais 21 dienu iebildumu izteikšanas termiņš);
- Tavs parāds var tik nodots atgūšanai vai cedēts (pārdots) parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējiem vai kredīta devējs vērsīsies tiesā;

- parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzēji pieprasīs segt izdevumus par parāda atgūšanu;
- ja kredīta nodrošinājums ir nekustamais īpašums – to vari zaudēt;
- Tev būs jāsedz tiesas izdevumi;
- pēc tiesas lēmuma parādu nodos piedzišanai tiesu izpildītājam, kas pieprasīs segt savus izdevumus parāda atgūšanā;
- nākotnē Tavas iespējas aizņemties būtiski mazināsies.

Tiesu izpildītājam ir tiesības:

- piemērot liegumu Tavai automašīnai – nevarēsi to pārdot, iziet tehnisko apskati;
- apķīlāt Tavus naudas līdzekļus bankā un izmantot tos parāda segšanai;
- ieturēt daļu no Tavas algas;
- vērst piedziņu uz Tavu kustamo un nekustamo īpašumu, piemēram, pārdot Tavu mājokli.

Populārākais parādu atgūšanas veids – ārpusstiesas atgūšana.

Ja netiek panākta nekāda veida vienošanās ar aizdevēju, un aizņēmējs neveic maksājumus par kredītu vai pakalpojumu, tad kredīta devējs vai pakalpojuma sniedzējs parādsaistību lietu var nodot parādu ārpusstiesas atgūšanas pakalpojuma sniedzējam, vai vērsties tiesā.

Parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzēji (parādu piedzinēji) ir komersanti, kas kredītu devēju, kā arī citu pakalpojumu sniedzēju uzdevumā atgūst nesamaksātos parādus, kā arī nopērk (cesijas ceļā) šos parādus.

Kredīta nodošana parādu atgūšanai	Notiek uz pilnvaru vai cesijas līguma pamata, kredīta devējs nemainās.
Kredīta pārdošana (cedēšana)	Cesija ir prasījuma tiesību nodošana - mainās saistību izpildes prasītājs

Parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējiem speciālās atļaujas (licences) izsniedz Patērētāju tiesību aizsardzības centrs, licencētos komersantus skati [šeit](#).

Parādu atgūšanas pakalpojuma sniedzējs drīkst no parādnieka pieprasīt kompensēt izdevumus, kas saistīti ar parāda atgūšanu, kopumā **ne vairāk par 17 EUR**.

Ja esi saņēmis paziņojumu par parādu:

- pārlicinies, vai esi savlaicīgi veicis visus savus maksājumus un neesi palicis kādam parādā;
- ja esi piemirsis veikt kādu maksājumu - NEKAVĒJIES! Veic to pēc iespējas ātrāk;
- ja esi visus maksājumus veicis godprātīgi un noteiktajā termiņā, sazinies ar paziņojuma nosūtītāju un informē par to;
- ja uzskati, ka parāds ir nepamatots - Tev ir tiesības 21 dienas laikā no pirmreizējā paziņojuma saņemšanas izteikt pamatotus rakstveida iebildumus pret parāda esamību, tā apmēru un samaksas termiņu;
- Tavs pienākums ir sadarboties ar parāda atgūvēju.

Ņem vērā - **nevēlēšanās vai radušās grūtības segt parādsaistības nav uzskatāms par pamatotu iebildumu pret parādu.**

Parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējs parādu atgūšanā drīkst izmantot tikai noteiktas [prasības](#)⁴⁰ attiecībā uz saskarsmi ar parādnieku:

- **parāda atguvējs nav tiesīgs** bez parādnieka piekrišanas izpaust trešajai pusei (t.sk., darba devējam, citiem ģimenes locekļiem) informāciju par parādnieku un tā parādu;
- **saskarsmē ar parādnieku ir aizliegts** izmantot agresīvas saskarsmes formas, piemēram, izteikt draudus. Tāpat ir aizliegts sazinoties aizskart parādnieka cieņu un godu. Parāda atguvējs nedrīkst sniegt nepatiesu vai maldinošu informāciju par parāda nemaksāšanas sekām. Bez parādnieka piekrišanas parāda atguvējs nedrīkst apmeklēt parādnieku viņa darba vietā vai dzīvesvietā.

Plašāks skaidrojums par parāda atmaksu, ja tas nodots parādu atgūšanas pakalpojumu sniedzējiem pieejams [šeit](#).

Noderīgu informāciju vari atrast arī [šeit](#).

5. UZKRĀJUMU VEIDOŠANA

Daudziem nepatīk krāt naudu – ir vēlme dzīvot labi šodien, nevis kaut kad nākotnē. Taču šāda pieeja tur mūs važās – esam atkarīgi no katras nākošās algas. Mums visu laiku ir jāstrādā, jāsaņem ienākumi, lai segtu savus izdevumus.

Naudas uzkrāšana dod mums brīvību – nebaidīties, kas notiks, ja zaudēšu darbu vai radīsies kādi citi pēkšņi izdevumi.

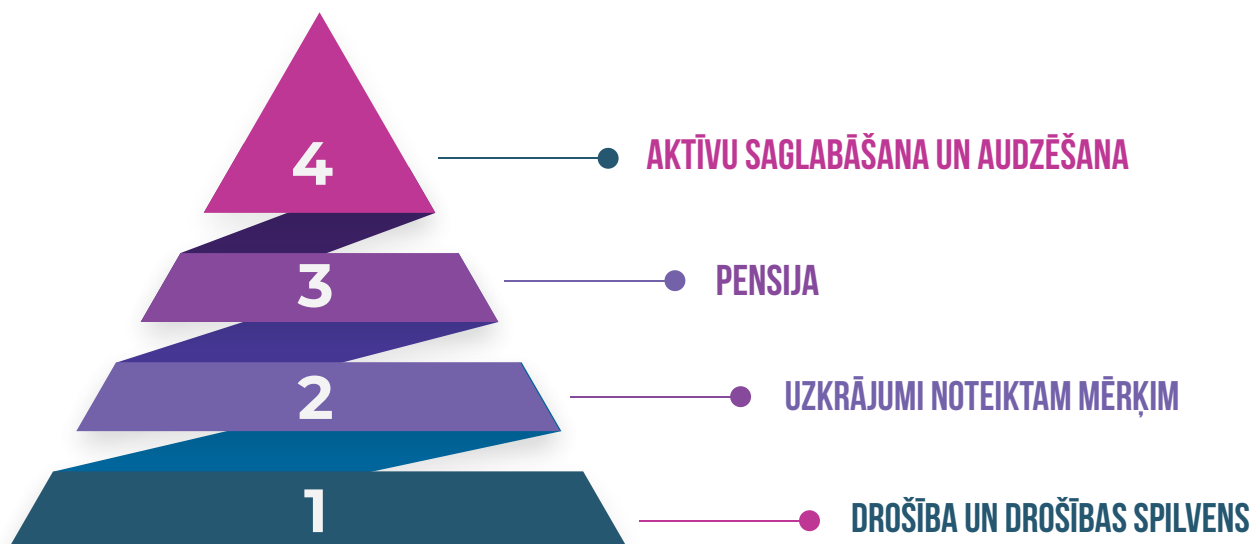
Naudas uzkrājumi dod brīvību arī pašam noteikt savu dzīves virzienu – var paņemt pusgadu vai gadu garas brīvdienas un, piemēram, doties ceļojumos. Tā ir arī brīvība nepavadīt vecumdienas finansiālā stresā, kā samaksāt visus rēķinus, ja pensija nav liela.

Lai atvēlētu līdzekļus uzkrājumiem, vispirms jānoskaidro, kāds ir Tavs iztikas minimums, savukārt to, kas paliek pāri, - vari novirzīt vēlmju izdevumiem un uzkrājumiem. Ja pāri nepaliek nekas, skaties ieteikumus 1.2.sadaļā.

Atceries! Arī tad ir jēga, ja vari uzkrājumiem ik mēnesi novirzīt tikai nelielu summu. It sevišķi, ja sāc to darīt pēc iespējas ātrāk. Galvenais ir sākt un naudas atlikšanu padarīt par ieradumu!

- Naudas līdzekļi šodienai – pamatvajadzībām, rēķiniem u.tml.
- Naudas līdzekļi nākotnei – gadījumiem, ja zaudēsi darbu, vēlēties lielāku pirkumu vai vienkārši atpūsties.

⁴⁰ [Prasības noteiktas Parādu ārpustiesas atgūšanas likumā](#)

5.1. "Drošības spilvens"

Par "**drošības spilvenu**" sauc iekrātos naudas līdzekļus, kas domāti neparedzētiem gadījumiem, piemēram, darba zaudēšana, veselības problēmas, neparedzēti un neatliekami pirkumi.

Uzkrātais "drošības spilvens" Tev palīdzēs saglabāt līdzšinējo dzīves līmeni un neieslīgt parādos. "Drošības spilvenam" vajadzētu būt 3 - 6 mēnešu ienākumu apmērā. Tā kā rezerves naudas līdzekļi domāti pēkšņu vajadzību segšanai, svarīgākais, lai tiem varētu ātri piekļūt bez papildu izmaksām. Jo mazāki mēneša ienākumi, jo svarīgāka ir "drošības spilvena" esamība.

Naudu "drošības spilvenam" var uzkrāt dažādos veidos:

-

krājkontā - naudas līdzekļi būs nošķirti no norēķinu (maksājumu) konta, ko izmanto ikdienas tēriņiem. Izmanto iespēju noslēgt regulāro maksājumu, tad algas dienā izvēlētā summa automātiski no algas konta ieskaitīsies krājkontā. Papildus vari izmantot arī banku piedāvāto maksājumu noapaļošanas funkciju - krājkontā tiks ieskaitīta starpība starp pirkuma summu un nākamo pilno eiro summu;
-

norēķinu kontā - var atvērt atsevišķu norēķinu kontu bez piesaistītas maksājumu kartes. Pirms rēķinu nomaksas ieskaiti tajā konkrētu summu, vari izmantot regulāro maksājumu, tad maksājumi notiks automātiski;
-

skaidras naudas uzkrājumā - atliec ikdienā ietaupīto skaidro naudu īpašā krājkašītē vai glabā to kādā citā sev ērtā veidā. Šis gan ir viens no grūtākajiem krāšanas veidiem, jo naudu var vienkārši iztērēt.

Daļēji arī apdrošināšanas līguma noslēgšana ir "drošības spilvena" veidošana.

Populārākie apdrošināšanas veidi ir KASKO apdrošināšana transportlīdzeklim, nekustamā īpašuma apdrošināšana, nelaimes un dzīvības apdrošināšana u.tml. It sevišķi apdrošināšana nepieciešama, ja nav uzkrāts "drošības spilvens" vai ja nevēlies uzkrātos līdzekļus izlietot pēkšņu negadījumu novēršanai.

5.2. Uzkrājumi noteiktam mērķim

Mums katram ir savi plāni un sapņi, ko vēlamies sasniegt. Tie var būt arī tādi, kuru realizēšanai nepieciešami lielāki naudas līdzekļi, piemēram, ceļojums, jauna televizora iegāde, sava vai bērna izglītība u.tml. Ja vien to iegāde nav steidzama, vislabāk šādiem mērķiem nepieciešamos līdzekļus krāt pakāpeniski ilgākā laika posmā. To var darīt gan paralēli krāšanai "drošības spilvenam", gan tad, kad nauda neparedzētiem gadījumiem jau sakrāta.

Krāt nepieciešams arī tad, ja pagaidām vēl nav konkrēta mērķa, kuram naudas līdzekļi varētu būt vajadzīgi. Naudas līdzekļi palīdzēs nodrošināt kontroli pār Tavu laiku, iegūt zināmu neatkarības līmeni.

Ņem vērā – krāšanai ir mazāka saistība ar Tavu ienākumu līmeni, bet vairāk ar to – cik daudz no saviem ienākumiem novirzi uzkrājumiem.

Krāšanai vari izmantojot sekojošus veidus:

- **krājkonts** - ja vēlies sakrāt naudu kādam tuvākam mērķim. Nauda būs nošķirta no ikdienas tēriņiem. Vari atvērt vairākus krājkontus dažādiem nākotnes plāniem. Izmanto iespēju noslēgt regulāro maksājumu, tad algas dienā izvēlētā summa automātiski no algas konta ieskaitīsies krājkontā;
- **dzīvības apdrošināšana ar uzkrājumu** – ja vēlies sakrāt lielākus naudas līdzekļus, kur vienlaicīgi tiek apdrošināta līguma slēdzēja dzīvība. Ir iespēja saņemt nodokļu atvieglojumus par veiktajām iemaksām;
- **dzīvības apdrošināšana ar uzkrājumu bērnam** – ja vēlies sakrāt bērna izglītībai, dzīvokļa vai auto iegādei vai citiem mērķiem bērna nākotnei. Jo agrāk sāksi veidot uzkrājumu, jo vairāk sakrāsi! Parasti līguma beigu termiņš sakrīt ar bērna pilngadību. Var saņemt nodokļu atvieglojumus par veiktajām iemaksām, un ir apdrošināta vecāku dzīvība.
- **privātais portfelis** – ja vēlies reizē gan uzkrāt, gan investēt naudas līdzekļus finanšu tirgos saskaņā ar izvēlēto stratēģiju. Produkts ir piemērots tiem, kuri paši nevēlas iedziļināties finanšu tirgus jautājumos, jo ieguldījumus pārvalda profesionāli ieguldījumu speciālisti. Var saņemt nodokļu atvieglojumus par veiktajām iemaksām.

Dažādiem pakalpojumu sniedzējiem pakalpojumu nosacījumi var atšķirties. Pirms izvēlies sākt krāt, noskaidro visus jautājumus un izvēlies tikai licencētu pakalpojuma sniedzēju!

5.3. Uzkrājumi pensijai

Pensija (*latīņu: pensio* — 'izmaksa') ir finansiāls nodrošinājums situācijai, kad indivīda darba spējas zudušas (vecums, invaliditāte), saglabājot līdzšinējam dzīves līmenim tuvu komforta līmeni. Pensija veidojas no indivīda iemaksām dzīves laikā vai valsts piešķirtas pensijas par īpašiem nopelniem.

Latvijā ir **3 līmeņu pensiju sistēma**. Tā ietver:

- **Pensiju 1. līmeni** (valsts obligātā nefondēto pensiju shēma);
- **Pensiju 2. līmeni** (valsts fondēto pensiju shēma);
- **Pensiju 3. līmeni** (privātā brīvprātīgā pensiju shēma).

Plašāku informāciju par pensiju sistēmu, kā arī pensiju plānu pārvaldītājiem un rezultātiem var skatīt [šeit](#).

Pensiju 2. līmenis ir valsts fondētā jeb uzkrājošā pensiju shēma - iespēja palielināt savu pensiju, daļu sociālās apdrošināšanas iemaksu novirzot profesionālam līdzekļu pārvaldītājam, kas tos investē vērtspapīros un gādā par peļņu.

Uzkrātā pensijas kapitāla apmērs ir atkarīgs ne vien no algas lieluma un sociālo iemaksu likmes, bet arī no izvēlētā līdzekļu pārvaldītāja, ieguldījumu plāna un dalības ilguma šajā pensiju līmenī.

Pensiju 3. līmenis ir iespēja brīvprātīgi veidot papildu uzkrājumus savai pensijai. Tas nozīmē, ka papildus pensiju sistēmas 1. un 2. līmenim individuāli vai ar sava darba devēja starpniecību daļu ienākumu Tu vari brīvprātīgi ieguldīt kādā no privātajiem pensiju fondiem. Tā ir iespēja parūpēties par savām vecumdienām, regulāri veicot iemaksas ilgākā laika posmā. Laika gaitā veidotais uzkrājums kalpos par papildinājumu valsts garantētajai pensijai. Naudas summa, ko Tu un/vai Tavs darba devējs regulāri iemaksā pensiju fondā, tiek ieguldīta dažādos vērtspapīros, un atkarībā no izvēlētās ieguldījumu stratēģijas, vispārējās situācijas finanšu tirgos, kā arī līdzekļu pārvaldītāja darbības, nodrošina atbilstošu ieguldījuma atdevi.

Kāpēc izvēlēties krāt pensiju 3.līmenī?

- *dzīves kvalitāte* - ar valsts pensiju noteikti nepietiks, lai saglabātu iepriekšējo dzīves kvalitāti arī pensijas gados, kad vairs nebūs iespējams aktīvi strādāt un pelnīt;
- *peļņa* - fondi, kas pārvalda pensiju 3. līmeni, naudu iegulda ekonomikā. Nauda pelna naudu;
- *nauda ir pieejama* pēc 55 gadu vecuma sasniegšanas. Nosacījums izveidots tādēļ, lai īstermiņa naudas problēmas netiktu risinātas uz vecumdienu rēķina;
- *nodokļu atvieglojumi* - pensiju 3. līmeņa uzkrājējus atbalsta likumdošana, piemērojot nodokļu atvieglojumus (ir iespējams saņemt pārmaksāto iedzīvotāju ienākumu nodokli par summu, kas iemaksāta pensiju 3.līmeņa uzkrājumā);
- *drošība* - fonda līdzekļi ir nodalīti no pārvaldnieka līdzekļiem, līdz ar to gadījumā, ja pārvaldītājam rodas maksāšanas grūtības, tas neietekmē pensiju pārvaldošo sabiedrību un veiktos ieguldījumus;
- *mantošana* - pensiju 3. līmenī uzkrāto naudu var mantot pēcnācēji, arī uzkrājējam nenasniedzot 55 gadu vecumu.

Noslēgt līgumu par iemaksāt pensiju 3.līmeņa plānos var bankās – klātienē vai internetbankā.

5.4. Brīvo līdzekļu investēšana

Ja ir nodrošināts "drošības spilvens", ir uzkrāti līdzekļi neparedzētiem un plānotiem pirkumiem, atlikušo naudu vari novirzīt akcijās un fondos ar mērķi gūt peļņu. Parasti to var ērti izdarīt caur internetbanku.

Ir dažādas iespējas, kā ieguldīt naudu:

termiņdepozīts – viskonservatīvākais ieguldīšanas veids, jo ir fiksēta procentu likme un līguma darbības termiņš (jāatzīmē, ka pēdējos gados bankas vispār nemaksā par termiņnoguldījumu). No visiem naudas investēšanas veidiem šis ir visdrošākais veids, tomēr arī peļņas iespēja vai nu nav vispār (0% likme) vai ir niecīga.

- **Akcijas** ir vērtspapīri, kas apliecina īpašuma daļu kādā uzņēmumā un dod tiesības uz dividendēm vai cita veida ienākumu. Akciju turētājs jeb akcionārs ir šā uzņēmuma līdzīpašnieks. **Publisko akciju** sabiedrību akcijas tiek tirgotas biržā, un to cena mainās atkarībā no pieprasījuma un piedāvājuma, kā arī no uzņēmuma darbības rādītājiem un citiem faktoriem.
- **Obligācija** ir vērtspapīrs, kas dot īpašniekam tiesības katru gadu saņemt no emitenta garantētu ienākumu iepriekš fiksētas procentu likmes apjomā, bet pēc zināma laika - obligācijas nominālvērtību.
- **Ieguldījumu fonds** ir reģistrēta un uzraudzīta struktūra, kurā tiek apkopoti vairāku desmitu, simtu, tūkstošu ieguldītāju līdzekļi, kuri vienotas stratēģijas ietvaros tiek izvietoti noteiktos finanšu tirgus segmentos – akcijās, obligācijās, nekustamajā īpašumā utt. Šāda līdzekļu apvienošana ļauj optimizēt izmaksas, minimizēt riskus, sadalot līdzekļus vairākos vērtspapīros, paver pieeju citādi nepieejamiem tirgiem un ļauj noligt profesionālu aktīvu pārvaldītāju, kura uzdevums ir maksimizēt ieguldīto līdzekļu atdevi. Populārākie fondu veidi ir naudas tirgus fondi, akciju fondi, jauktie fondi. Ir arī citu fondu veidi (hedžfondi, nekustamo īpašumu fondi, ETF jeb biržā tirgotie fondi u.c.).

Ieguldījumu fondi ir domāti cilvēkiem, kam investīcijas nav pamatnodarbošanās vai hobijs, bet kuri tomēr vēlas ieguldīt finanšu tirgos.

Plašāk par dažādiem ieguldījumu pakalpojumiem var meklēt [šeit](#).

Par riskiem, ieguldot naudas līdzekļus kryptoaktīvos, lasi [šeit](#).

6. APDROŠINĀŠANA

Apdrošināšana ir finanšu pakalpojums, kura būtība ir riska iestāšanās gadījumā nodrošināt finansiālu aizsardzību, zaudējumu atlīdzināšanu jeb kompensāciju, kas ir atrunāta apdrošināšanas līgumā.

Lai komersants būtu tiesīgs piedāvāt apdrošināšanas pakalpojumus, tam jābūt reģistrētam Latvijas Bankā, kura uzrauga apdrošināšanas pakalpojumu sniedzēju darbību, skatīt [šeit](#).

Savukārt Patērētāju tiesību aizsardzības centrs uzrauga apdrošinātāju darbību patērētāju tiesību jomā, piemēram, apdrošināšanas līguma noteikumu atbilstību un iespējamās patērētāju tiesību pārkāpumus.

Svarīgi – Patērētāju tiesību aizsardzības centrs neizskata civiltiesiskus strīdus un jautājumus par apdrošināšanas atlīdzību izmaksu.

Latvijas Apdrošinātāju asociācijas ombuds – izskata fizisku personu sūdzības par apdrošinātāja pieņemto lēmumu par apdrošināšanas atlīdzības izmaksu vai atteikumu, kā arī sūdzības par apdrošināšanas un pārapsdrošināšanas izplatīšanas pakalpojumiem. Vairāk informācijas skatīt [šeit](#).

Izšķir dzīvības un nedzīvības apdrošināšanu.

Populārākie apdrošināšanas veidi:

- OCTA – sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības apdrošināšana (obligāta visiem, kas piedalās ceļu satiksmē ar transportlīdzekļiem);
- KASKO – brīvprātīga transportlīdzekļa apdrošināšana (galvenokārt pret sekojošiem riskiem – ceļu satiksmes negadījums, trešo personu prettiesiska rīcība, zādzība, laupīšana, dabas stihijas, ugunsgrēks);
- Ceļojumu apdrošināšana – apdrošināšana pret dažādiem riskiem ceļojumu laikā (piemēram, lidojumu aizkavēšanās, bagāžas nozaudēšana, ārstniecības izdevumiem u.tml.);
- Nekustamā īpašuma apdrošināšana – apdrošināšana pret riskiem dažādiem īpašuma bojājumiem (ūdens applūde, ugunsgrēks, citi bojājumi), papildus var apdrošināt arī iedzīvi un civiltiesisko atbildību (zaudējumi, kuri ar savu darbību vai bezdarbību ir nodarīti trešajām personām, piemēram, kaimiņiem);
- Kredītmaksājumu apdrošināšana – darba zaudējumu vai slimības gadījumā palīdzēs segt kredīta mēneša maksājumus;
- Veselības apdrošināšana – dod iespēju segt izdevumus ārstniecībai (maksu par ārstu konsultācijām, izmeklējumiem, operāciju izdevumus u.tml.);
- Dzīvības apdrošināšana – parasti saistīta ar līdzekļu uzkrāšanu, kā arī līdzīgi kā veselības apdrošināšanas gadījumā paredz atlīdzības izmaksu traumu, nāves, slimības un citos gadījumos;
- u.c. apdrošināšanas veidi.

Plašāk par dažādiem apdrošināšanas veidiem informāciju meklē [šeit](#).

Ko der zināt, slēdzot apdrošināšanas līgumu:

- iegādājoties jebkāda veida apdrošināšanas polisi vai slēdzot apdrošināšanas līgumu, rūpīgi izlasīt un iepazīties ar līguma noteikumiem un nepieciešamības gadījumā lūgt sniegt skaidrojumu par visiem neskaidrajiem jautājumiem apdrošināšanas pakalpojuma sniedzējam;
- pārliecināties, vai izvēlēta apdrošināšanas polise sedz visus iespējamus riskus, kas patērētāja ieskatā varētu rasties. Iepazīties ar apdrošināto risku aprakstu, apdrošinājuma summu un pašriska apmēru;
- rūpīgi iepazīties ar apdrošināšanas līgumā (gan polisē, gan noteikumos) noteiktajiem izņēmuma gadījumiem, iespējamiem papildus izņēmumiem katra apdrošinātā riska aprakstā un speciāliem izņēmumiem, kas var būt norādīti apdrošināšanas polisē, kādos apdrošinātājs neatlīdzinās zaudējumus;
- pirms apdrošināšanas līguma noslēgšanas pēc iespējas precīzāk informēt apdrošināšanas pakalpojuma sniedzēju par apdrošināšanas objektu, lai izvēlētos sev vispiemērotāko apdrošināšanu;

- iegādājoties apdrošināšanas polisi, lūgt apdrošināšanas pakalpojuma sniedzēju sniegt skaidrojumu, kā rīkoties gadījumā, ja ir iestājies apdrošināšanas gadījums;
- patērētāja pienākums ir pildīt apdrošināšanas līgumā noteiktos pienākumus, t.sk. veikt maksājumus līgumā noteiktā kārtībā un apjomā, nepieļaut zemapdrošināšanu, sniegt pilnīgu un patiesu informāciju utt. Pienākumu neizpildes gadījumā apdrošinātājs var pieņemt lēmumu par atteikumu izsniegt apdrošināšanas atlīdzību.

Ne visi, kuri dodas ceļojumos pa Eiropu, zina par EVAK karti.

EVAK karte - Eiropas veselības apdrošināšanas karte - plastikāta karte, kas apliecina, ka persona ir Eiropas Savienības dalībvalsts, Eiropas Ekonomikas zonas dalībvalsts (Īslandes, Norvēģijas, Lihtenšteinas) vai Šveices Konfederācijas iedzīvotājs (turpmāk - Dalībvalsts) un savā valstī ir sociāli apdrošināts. Īslaicīgi uzturoties citā Dalībvalstī, EVAK apliecina tiesības saņemt nepieciešamo vai neatliekamo medicīnisko veselības aprūpi tādā pašā apjomā, kāda tā tiek nodrošināta attiecīgās valsts iedzīvotājiem.

EVAK kartes saņemšana ir **bez maksas**, tā nepieciešama papildus ceļojumu apdrošināšanai, dodoties uz kādu no Dalībvalstīm.

7. KĀ SEVI PASARGĀT NO KRĀPNIEKIEM?

Finanšu pratība ietver arī spēju kritiski uztvert piedāvājumus un neuzticēties krāpniekiem.

Lai arī vairums cilvēku uzskata, ka spēj atpazīt dažādus krāpniekus un to mēģinājumus uzkrāpt naudu, pēc Latvijas Finanšu nozares asociācijas apkopotiem datiem, **2022. gadā četrās lielākajās Latvijas bankās, klientiem pašiem apstiprinot maksājumus, tika izkrāpti 12.04 miljoni eiro (11.1 miljons eiro 2021. gadā).**

Krāpniecības pazīmes jeb "sarkanie karogi"⁴¹:

Telefoniski:

- zvani no nepazīstamiem numuriem (arī no ārzemju numuriem);
- zvanītājs nereti runā krievu valodā;
- parasti nezina, kam piezvanījis;
- uzdodas par ieguldījumu sabiedrības pārstāvjiem, banku darbiniekiem, valsts iestādes, uzraudzības iestādes un pat policijas darbiniekiem, prasot aizsargājamu informāciju;
- saruna uzstājīga, steidzina pieņemt lēmumu;
- sola lielu peļņu;
- aicina ieguldīt un iesaka aizņemties, ja nav savu līdzekļu;

⁴¹ "Sarkanie karogi" ir pazīmes, kas prasa pievērst pastiprinātu uzmanību kādai darbībai vai rīcībai

- aicina dot pieeju datoram, lai palīdzētu (uzstādīt AnyDesk vai citu programmu);
- aicina atklāt internetbankas lietotāja numuru, apstiprināt darījumus Smart ID lietotnē;
- rīkojas izsmējīgi, radot iespaidu, ka Jūsu piesardzības dēļ esat nekompetents;
- aicina izpaust maksājumu kartes datus (visus uz kartes norādītos ciparus, tajā skaitā CVV kodu);
- piedāvā atgūt iepriekš ieguldītus naudas līdzekļus;
- informē par problēmām ar jūsu darījumiem vai iespējamām nepatikšanām, piedāvājoties "palīdzēt atrisināt problēmas".

2

E-pastā:

- vēstules teksts gramatiski kļūdainais un grūti saprotams (izmantota auto-tulkošana);
- vēstulē tiek iekļauta saite, kurā ievadīt savus autentifikācijas datus (pikšķerēšana);
- rada iespaidu par vieglas peļņas gūšanu ieguldījumu veidā (vizuāli skaisti uz peļņu norādoši grafiki un tabulas);
- nav brīdinājumu par riskiem darbībai ar finanšu instrumentiem;
- vēstule no ārzemēm (bieži vien no eksotiskām valstīm);
- e-pasta adrese nereti satur nesaprotamu burtu un ciparu kombināciju, nepazīstams vai publiski plaši izmantots domēns (*piemēram: mail.ru, gmail.com u.c.*), sūtītāja e-pasta adresi vari labāk redzēt, ja atvērsi atbildēšanas e-pastu uz saņemto, par kuru radušās šaubas.

3

Viltus internetbankas:

- saņemot e-pastu vai īsziņu, ar aicinājumu ielogoties savā internetbankā, kā prasības pamatu norādot datu noplūšanu, konta atbloķēšanu, maksājumu atcelšanu vai citas tamlīdzīgas lietas, pievērš uzmanību, interneta saitei – arī telefona mazais ekrāns var apgrūtināt apskatīt visu informāciju;
- lai būtu drošs, ka neveic ielogošanos viltus internetbankā, izmanto speciālās banku internetbanku aplikācijas vai datorā internetbankas adresi ieraksti pats (labāk neizmantojot Google meklētāju);
- ielogojoties internetbankā, vizuāli aplūko atvērto tīmekļa vietni, pievērš uzmanību, vai viss darbojas kā ierasti – var pārslēgt valodas, darbojas dažādu citu komandu pogas. Viltus vietnēs darbojas tikai atsevišķi lauki/pogas (tīmekļa vietne bija izveidota vizuāli, nevis funkcionāli), vietnes adreses nosaukums ir citādāks, viltus vietnē parādās lauki/logi, aicinot klientu iesniegt tikai klientam zināmo ar autentifikāciju un darījuma apstiprināšanu saistītu informāciju;
- pats galvenais – bankas nekad saviem klientiem nesūtīs īsziņas vai e-pastus, ar aicinājumiem dažādu iemeslu dēļ ielogoties pievienotajā internetbankas logā.

4

Citi kanāli:

- krāpnieki var sūtīt ziņas arī izmantojot dažādus citus saziņas līdzekļus, piemēram, Whatsapp, izmantot nedrošas aplikācijas vai atrast kādu citu vēl nebijušu veidu, lai iegūtu personas autorizācijas līdzekļus.

Nekautrējies:

- apdomāties – neuzķeries uz steidzinājumiem;
- pārrunāt piedāvājumu ar radniekiem vai draugiem;
- sazināties ar komersantu pats pa oficiāli norādītu kontaktinformāciju;
- pārbaudīt sniegto informāciju.

Atceries - ja kaut kas izklausās pārāk labs, lai būtu patiesība – visdrīzāk nav patiesība.

Nem vērā:

- ieguldījumu sabiedrības pārstāvis **nekad neaicinās aizņemties**, ja patērētājam trūkst nepieciešamo naudas līdzekļu;
- Tava banka nekad nesūtīs e-pastu vai īsziņu, norādot saiti un lūdzot autorizēties internetbankā, piemēram, kādu drošības jautājumu dēļ;
- neievadi paroles Smart ID lietotnē pēc neskaidra trešo personu pieprasījuma un neautorizē maksājumus, kurus neesi plānojis veikt (izlasi tekstu Smart ID lietotnē, pirms ievadi kodu – redzēsi, ko grasies apstiprināt);
- nedod norēķinu (maksājumu) kartes datus, pieeju savam datoram un internetbankai trešajām personām;
- ja vēlies pievienoties savas bankas internetbankai un neizmanto telefona aplikāciju, pārliecinies, ka autorizējies īstajā bankas internetbankas interneta vietnē;
- gan internetbankas maksājumu limiti, gan norēķinu karšu limiti (dienai, mēnesim) domāti Tavai drošībai. Neuzliec pārmērīgi lielus limitus ar domu – varbūt kādreiz noderēs! Limitiem jābūt atbilstošiem Taviem vidējiem norēķiniem. Ja kādreiz būs kāds lielāks pirkums vai maksājums, uz to brīdi varēsi limitu palielināt. Ja krāpnieki piekļuvuši Tavam kontam, tie var pārskaitīt naudas līdzekļus tikai noteiktā dienas limita robežās;
- nepiekrīti izmantot pakalpojumus vai veikt darījumu shēmas, kuras nesaproti;
- pievērs uzmanību brīdinājumiem, ko Tava banka ievieto internetbankā, ko sniedz mediji, policija un citas uzraudzības iestādes.

Vēlies nopelnīt?**Nem vērā:**

- ieguldījuma pakalpojumus vai darījumus ar finanšu instrumentiem drīkst sniegt tikai sabiedrības, kas ir licencētas vai reģistrētas darbībai Latvijā (skat. Latvijas Bankas [mājaslapu](#));
- izproti pakalpojumu, kuru vēlies izmantot;

- ja nav pieredzes ieguldījumos, vislabāk izmanto gatavos risinājumus, kurus piedāvā bankas (pensiju trešais līmenis, uzkrājošā apdrošināšana, privātais portfelis u.tml.);
- pārdomā - ar kādu mērķi vēlies ieguldīt, uz kādu termiņu un vai būs pietiekami laika un zināšanu sekot līdz darījumiem;
- noskaidro, cik lielu risku esi gatavs uzņemt un kādi pakalpojumi būtu piemērotākie; ieguldi tikai brīvos līdzekļus (neieguldi „drošības spilvenu“, kas domāts neparedzētiem gadījumiem, un neieguldi aizņemtus līdzekļus);
- darba piedāvājumi, kur nekas īpaši nav jādara, ir sevišķi riskanti (piemēram, ja no Tevis prasa tikai iedot norēķinu konta datus – vari kļūt par “naudas mūli” un pēc tam Tev var iestāties pat kriminālatbildība par darījumiem Tavā kontā).

Par “**naudas mūļiem**” parasti savervē jauniešus un cilvēkus, kas ir finanšu grūtībās, solot iespēju nopelnīt.

Plašāku informāciju skatīt [šeit](#).

Klientu aizsardzībai Latvijas Bankas mājas lapā pieejama detalizēta informācija par krāpniekiem un nelicencētiem pakalpojumu sniedzējiem, sīkāk skatīt [šeit](#) un [šeit](#). Arī Finanšu nozares asociācija izstrādājusi interneta vietni, kurā ietverta plaša informācija par krāpniecības veidiem un padomiem savai drošībai, skatīt [šeit](#). Dažādus brīdinājumus, skaidrojumus un aicinājumus regulāri publicē arī [Valsts policija](#) un [Patērētāju tiesību aizsardzības centrs](#).

Ja esi cietis no krāpniekiem vai aizdomīgas personas cenšas Tevi ietekmēt – nekavējoties vērsies policijā! Tikai policija var uzsākt kriminālprocesu, veikt nozieguma izmeklēšanu un atzīt personu par cietušo.

Ja esi saskāries ar krāpniecības mēģinājumiem, ziņo policijai aplikācijā “Mana Drošība”.

Patērētāju tiesību aizsardzības centrs var pārliecināties, vai patērētāja maksātspēja pirms aizdevuma izsniegšanas ir izvērtēta atbilstoši, vai veiktie darījumi ir autorizēti u.tml., taču nevar kredīta devējam uzlikt par pienākumu anulēt noslēgto līgumu un atmaksāt zaudētos naudas līdzekļus, ja patērētājs pats piekritis pārskaitījumiem (autorizējis tos).

Sadarbība ar nelicencētu ieguldījumu pakalpojumu sniedzēju - tas ir drošs ceļš savas naudas pazaudēšanai.

8. PAPILDU IETEIKUMI

Labi padomi:

- ja esi saņēmis prēmiju, VID nodokļu atmaksu vai kādus citus papildu ienākumus, rūpīgi pārdomā, ko ar tiem darīt, un neturi kopā ar naudas līdzekļiem parastajiem izdevumiem (tā ātri vien tos nemanot iztērēsi) – atliec uzkrājumiem (piemēram, digitālā krājkaše vai atsevišķs krājkonts bankā, kas nav piesaistīts maksājumu kartei) drošības spilvenam vai kādam mērķim, atmaksā daļu no kredīta pirms termiņa;
- runā ar saviem tuviniekiem par naudas jautājumiem – it sevišķi, ja tuvinieki ir gados, nepārzina jaunākās tehnoloģijas. Pārlicinies:
  - vai pietiek naudas visiem tēriņiem, vai nav vajadzīga palīdzība;
  - vai viņu naudas lietas ir sakārtotas un vai māk veikt rēķinu apmaksu, lieki nepārmaksājot par pakalpojumiem;
  - vai spēj atpazīt krāpniekus un neuzticēties šaubīgiem piedāvājumiem.

Izmanto iespēju mācīties un papildini savu finanšu prātību – ir moderni būt ziņošam⁴²:

- Sociālo tīklos ir dažādi konti, kuros pieejama ar naudas pārvaldīšanu saistīta informācija un labi padomi, piemēram:
  - Interneta vietne – naudasskola.lv
  - Facebook: <https://www.facebook.com/Naudasprasme>
  - Interneta vietne klientuskola.lv
  - Interneta vietne <http://parads.ptac.gov.lv/>
  - Banku, nebanku un citu finanšu pakalpojumu sniedzēju mājas lapas un izstrādātie rīki
  - Uzticami un kompetenti finanšu blogeri

⁴² Informācija par mājaslapām un dažādu pakalpojumu kontiem, kas sniedz papildu informāciju par finanšu līdzekļu pārvaldību